

รายงานการวิจัย

โครงการการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
ของโรงเรียนบ้านท่ากู๋ ตำบลทาบลาดูก อำเภอมะเข จังหวัดลำนพูน

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

โดย

นางสุชาดา คุณชมภู และคณะ

รายงานการวิจัย

โครงการการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
ของโรงเรียนบ้านทาตู ตำบลทาบลาดูก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

เสนอ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

โดย

นางสุชาดา คุณชมภู และคณะ

คำนำ

งานวิจัยตามโครงการการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านท่ากู๋ ตำบลท่าปลาตูก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน ได้ดำเนินงานตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาด้านการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ได้รับการสนับสนุนและให้ความร่วมมือจากทีมงานเป็นอย่างดี ได้รับการเสนอแนะ จากเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัย หรือศูนย์ สำนักงานประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ได้รับการให้คำปรึกษาจากทางหน่วยศึกษานิเทศก์อำเภอมะนัง ได้รับการส่งเสริมแรงกายแรงใจจากนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในชุมชน

ขอกราบขอบพระคุณบุคคลที่กล่าวถึงทั้งหมดที่ให้ความช่วยเหลือและขอขอบพระคุณทาง สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค ที่ให้ทุนสนับสนุนการดำเนินงานวิจัย

ท้ายที่สุดทางคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้คงให้ประโยชน์สำหรับทุกคนที่มีโอกาสได้ศึกษา และเผยแพร่ต่อไป

สุชาดา คุณชมภู และคณะ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	3
• ทิศทางของหลักสูตรการจัดการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน	3
• แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (2540 – 2544)	4
• นโยบายหลักสูตรท้องถิ่น	4
• การพัฒนารูปแบบการสอนแบบมีส่วนร่วม	5
• การศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา	6
• การจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็น ฐาน	6
• ความต้องการของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมของโรงเรียน ประถมศึกษา	7
• การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน	8
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	10
บทที่ 4 ผลการวิจัย	15
• ข้อมูลทั่วไปของชุมชน	15
• ผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน	22
• การสร้างกระบวนการจัดการของชุมชนที่ส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม	29
บทที่ 5 สรุป อภิปราย เสนอแนะ	35
เอกสารอ้างอิง	47
ภาคผนวก	48

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4 มาตราที่ 22 กล่าวว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ นอกจากนั้นแล้วการจัดกระบวนการเรียนรู้ ต้องจัดตามความสนใจและความพอใจของผู้เรียน ให้ผู้สอนใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย อีกทั้งให้ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และหมวดที่ 4 มาตราที่ 27 ในการบริหารหลักสูตรแต่ละระดับนั้น ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลาง ส่วนสถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในชุมชนความเข้มแข็งของชุมชนรวมทั้งหาวิธีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน โดยมีเป้าหมายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งทางโรงเรียนบ้านท่ากุ่มได้ดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 เพื่อนำโรงเรียนเข้าสู่การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ทั้งระบบ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2543 ทำให้พบปัญหาหลากหลาย เนื่องด้วยความไม่เข้าใจของบุคลากรหลายฝ่าย จากการพบปัญหาคณะกรรมการดำเนินงานจึงเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านท่ากุ่มโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่พบและหาแนวทางแก้ไขควบคู่กับการทำการวิจัยการทำงานของคนทำงานเพื่อหาประสิทธิภาพของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

คำถามหลักของการวิจัย

จะทำอย่างไรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุขตามศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อให้บุคลากรในชุมชนเข้าใจและให้ความร่วมมือในหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านท่ากุ่ม ตามความสามารถทุกขั้นตอนทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง
2. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุขตามศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

นักเรียนโรงเรียนบ้านทาภูได้เรียนรู้โดยใช้ทักษะกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขตามความต้องการของผู้เรียน สร้างเสริมความรักความภูมิใจในชุมชนและพอใจที่จะสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม นำประสบการณ์การเรียนรู้มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในชุมชนอย่างยั่งยืน มีความสุขตามสภาพแวดล้อมของชุมชน รักและภูมิใจในท้องถิ่นร่วมสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมเห็นคุณค่าของการรักษาสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติไว้คู่ท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และทำมาหากินเลี้ยงชีพที่ยั่งยืน สร้างแนวทางพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ตลอดไป

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ตุลาคม 2543 ถึง 31 มีนาคม 2544 (ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543)

พฤษภาคม 2544 ถึง ตุลาคม 2544 (ต่อเนื่องในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544)

งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค ให้ทุน 63,829 บาท (หกหมื่นสามพันแปดร้อยยี่สิบเก้าบาทถ้วน)

กรอบคิดในการทำวิจัย

ชุมชนบ้านทาภูเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กโรงเรียนบ้านทาภูจึงมีนักเรียนไม่ถึง 120 คน จึงอยู่ในนโยบายของทางราชการการยุบรวมโรงเรียน และการไปเรียนร่วมกับโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ที่อยู่ใกล้เคียง ในภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2542 จึงรับนโยบายให้นำนักเรียนบางส่วนไปเรียนร่วมกับโรงเรียนใกล้เคียง ทางชุมชนไม่เห็นด้วยกับนโยบายนี้จึงรวมตัวกันเรียกร้องให้นำนักเรียนกลับมาเรียนที่เดิม ซึ่งผู้วิจัยเห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนต่อการให้ความสำคัญของโรงเรียนหรือสถานศึกษาของลูกหลาน จึงใช้โอกาสนี้ทดลองการพัฒนาชุมชนโดยให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานไปสู่การพัฒนางานอื่นในชุมชนโดยอาศัยกระบวนการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการและขั้นตอน การดำเนินงานเพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

นักเรียน หมายถึง เด็กนักเรียนที่เรียนอยู่ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ของโรงเรียน บ้านทาภู

ผู้เรียน หมายถึง ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องและรับรู้ ขั้นตอนวิธีการ และมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้

ชุมชน หมายถึง บุคลากรทุกฝ่ายที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านทาภูและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำงานหรือการกระทำใด ๆ เปิดโอกาสให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์ ร่วมสรุป การดำเนินงานทุกขั้นตอน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า เอกสาร ตำรา และงานวิจัย ของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ตามลำดับเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

1. ทิศทางของหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (2540 – 2544)
3. นโยบายหลักสูตรท้องถิ่น
4. การพัฒนารูปแบบการสอนแบบมีส่วนร่วม
5. การศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา
6. การจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
7. ความต้องการของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมการจัดกิจกรรมของโรงเรียนประถมศึกษา
8. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทิศทางของหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ทิศทางของหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการปฏิรูปหลักสูตร เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเปิดโอกาสให้คนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเสมอภาค คำนึงสิทธิในการพัฒนาคน ด้วยความล้มเหลวของการจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่สามารถสร้างคนให้มีจิตใจที่ดี มีศักยภาพเพียงพอต่อการดำรงชีวิตในสังคม เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมไม่สามารถเป็นสังคมที่ไปสู่ความสากล ต้องพึ่งพาการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางสังคม จัดระบบการอยู่ร่วมกันในสังคม ให้โรงเรียนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ จากเงื่อนไขดังกล่าวทำให้เกิดการปฏิรูปหลักสูตร ตามกรอบแนวคิด การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้สมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญา และสังคม สามารถพึ่งพาตนเอง ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ในหลักการดังกล่าวโรงเรียนจะต้องจัดหลักสูตรเองโดยยึดหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นแกนกลาง ยึดหยุ่นตามความต้องการของ ผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สร้างความสมดุลทั้งสาระการเรียนรู้ เวลา และเป้าหมายของ

การพัฒนาผู้เรียนโดยให้ทุกคนได้รับความเสมอภาคในการได้รับการศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ อย่างต่อเนื่องเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเสริมสร้างความเป็นเอกภาพของชาติมีความพอดีระหว่างความเป็นไทยและ ความเป็นสากลและเปิดโอกาสให้มีการถ่ายโอนผลการศึกษาทั้งใน นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงการเทียบประสบการณ์ มุ่งเน้นให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ 2540 - 2544) ได้กำหนดเป้าหมาย ของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนไทยในด้านจิตใจและสังคม ต้องเป็นบุคคลที่มีวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน มีจริยธรรม มีคุณธรรม มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ร่วมใน กระบวนการพัฒนาที่มีความเป็นไทยร่วมอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีสติปัญญาที่สามารถคิดกว้างไกล ใฝ่รู้ใฝ่เรียน แสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รักการประดิษฐ์ค้นคว้ารู้เท่าทันวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลง ต่าง ๆ ดูแลสุขภาพตนเองเป็นคนที่มีความสุขจิตดี เจริญเติบโตสมวัย ร่างกายแข็งแรงปลอดจากโรคภัยที่ป้องกัน ได้ปราศจากสารพิษและสิ่งเสพติด มีทักษะ มีคุณธรรมและเจตคติที่ต่อการประกอบสัมมาอาชีพและมาสารภี สร้างและพัฒนาสัมมาอาชีพ บนพื้นฐานของคนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติและ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ให้เกิดกับทุกคนในสังคม โดยใช้ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทางการศึกษา ตามนโยบายข้อที่ 3 การปฏิรูปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แห่งการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในอนาคตตาม เป้าหมายของการจัดหลักสูตรทุกระดับทุกประเภทที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และ ประเทศชาติโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและสร้างหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตการประกอบอาชีพของบุคคลในท้องถิ่นอย่าง จริงจังและกว้างขวาง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสัมผัสกับทักษะประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้อย่างมีความสุข เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนพัฒนากระบวนการทำงานโดยใช้กระบวนการวิจัยช่วยหาประสิทธิภาพของ การดำเนินงาน

3. เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่น

เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่น ในชุดพัฒนาอาชีพ สู่รายได้ระหว่างเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา (ประกาศี รองศาสตราจารย์ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน) ได้กล่าวถึงจุดเน้นของ หลักสูตรกำหนดไว้ประการหนึ่งคือการตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม

ในการพัฒนาหลักสูตรซึ่งกำหนดไว้ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในท้องถิ่นโดยตรง และส่วนที่ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยกำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. โรงเรียนและชุมชนประชุมปรึกษาหารือถึงสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. เลือกแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรซึ่งสามารถทำได้ 5 ด้านคือ การปรับกิจกรรม การปรับเนื้อหา การปรับสื่อ การจัดทำสื่อใหม่ การจัดทำรายวิชาขึ้นใหม่
3. กำหนดขอบเขตของเนื้อหา กิจกรรม หรือสื่อที่จะดำเนินการพัฒนา
4. ครูจัดทำแผนการสอนตามข้อบ่งชี้ที่กำหนด โดยเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางมีส่วนร่วม ทั้งได้ลงมือปฏิบัติจริง

บทบาทของครูในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

1. วิเคราะห์ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแม่บทและเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น หนังสือเสริมประสบการณ์
2. สำรวจข้อมูลในท้องถิ่นเกี่ยวกับอาชีพ สถานประกอบการ สภาพเศรษฐกิจ ความต้องการพัฒนาอาชีพรวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ข้อมูลจากการศึกษาหลักสูตร และสำรวจท้องถิ่นมาใช้ประกอบการพิจารณาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้เหมาะสมกับท้องถิ่น
4. จัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นโดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริง
5. ทำการประเมินเพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น

4. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Learning) (ประไพพรรณ บุญคง, 2541) ได้สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่านักเรียนที่เรียนรู้แบบปกติ
2. พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมของนักเรียนที่เรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมก่อนการเรียน ระหว่างการเรียน และหลังการเรียนมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ
3. นักเรียนมีเจตคติต่อรูปแบบการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับดีมากทุกรายการ

5. การศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางการพัฒนา

การศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา(บุรชัย ศิริมหาสาคร,2540) ได้กล่าวแนวคิดในการจัดการศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยผสมผสานแนวคิดทางการศึกษาของนักการศึกษาชาวตะวันตกซึ่งเป็นภูมิปัญญาเทศเข้ากับแนวคิดทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นภูมิปัญญาไทย โดยสรุปได้เป็นหลักการดังนี้

1. การเรียนรู้ต้องเริ่มที่ตนเองก่อน (SELF LEARNING)
2. การเรียนรู้ต้องควบคู่กับการปฏิบัติ (LEARNING BY DOING)
3. การเรียนรู้ต้องควบคู่กับความสนุกสนาน (ENJOY LEARNING)

องค์ประกอบของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาตามทฤษฎีเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์คือ

1. ผู้เรียนกับผู้สอน
2. ผู้เรียนกับผู้เรียน
3. ผู้เรียนกับวัสดุอุปกรณ์
4. ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม

จากหลักการและองค์ประกอบได้ถูกนำมาเป็นแนวคิดในการกำหนดรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ที่เรียกว่า การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม (PARTICIPATE METHOD)

6. การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ในการศึกษาวิจัย การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (อุทัย บุญประเสริฐ, 2543) ได้สรุปแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในประเทศไทยไว้ว่า การบริหารสถานศึกษาแบบโรงเรียนเป็นฐาน นั้นเป็นรูปแบบการบริหารในสถานศึกษาที่มีหลักการมีที่มาและแบบแผนเฉพาะของตนเองที่เด่นชัดอยู่ในเรื่องของการกระจายอำนาจ (Decentralization of Power) การบริหารและการจัดการศึกษาไปยังสถานศึกษาและชุมชน เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยตรง ซึ่งหลักสำคัญในการบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐานโดยทั่วไปได้แก่

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization)
2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation or Collaboration or Involvement)

3. หลักการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้ประชาชน (Return Power to People)

4. หลักการบริหารตนเอง (Self – managing)

5. หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance)

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่เหมาะสมกับประเทศไทยได้แก่ รูปแบบที่มีการบริหารโดยมีชุมชนเป็นหลัก (Community Control SBM) โดยมีจุดประสงค์ของรูปแบบการบริหารที่ควบคุมโดยชุมชน คือ การเพิ่มความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชนและผู้ปกครอง และเพื่อให้ผู้รับบริการทางการศึกษาพึงพอใจในการศึกษาที่จัดให้มากที่สุด โดยมีแนวคิดหลักก็คือหลักสูตรของโรงเรียนควรตอบสนองความต้องการและค่านิยมของผู้ปกครอง และชุมชนในท้องถิ่นมากที่สุด คณะกรรมการโรงเรียนจึงควรมีสัดส่วนจำนวนตัวแทนผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด

7. ความต้องการของผู้ปกครองต่อการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนประถมศึกษา

ความต้องการของผู้ปกครองต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนประถมศึกษา (พินพา ตามี, 2540) ได้สรุปผลการดำเนินงานวิจัยได้ดังนี้

1. ผู้ปกครองต้องการให้โรงเรียนวางแผนปรับปรุงเกี่ยวกับ การจัดการเรียนการสอน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง การปรับปรุงอาคารเรียน การเอาใจใส่ของครูและอาจารย์ วัสดุอุปกรณ์การเรียน การสอน การจัดกิจกรรมกีฬา การจัดสภาพแวดล้อมและต้องการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน ร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียน ร่วมกำหนดนโยบายและวางแผนปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน และร่วมประเมินผลการทำงานของโรงเรียน

2. ผู้ปกครองต้องการร่วมเป็นวิทยากรพิเศษ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การสอนแหล่งความรู้ สถานประกอบการ กิจกรรมแข่งขันทางวิชาการ และต้องการเยี่ยมชมการแสดงผลงานของนักเรียน ต้องการให้ครูแนะนำการสอนที่บ้าน การสอนอ่าน การสอนเขียน การสอนเลขคณิตและชี้แจงเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลให้ผู้ปกครองเข้าใจ

3. ผู้ปกครองต้องการให้โรงเรียนปรับปรุงห้องน้ำ ก๊อกน้ำ การกำจัดขยะ การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ปรับปรุงสนามกีฬา สนามเด็กเล่นและถนนในโรงเรียน โดยผู้ปกครองสนับสนุนด้านแรงงาน แสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ ประสานงานผู้อื่นมาช่วย ร่วมบริจาคเงิน วัสดุ

4. ผู้ปกครองต้องการให้ครูเยี่ยมบ้านนักเรียน ติดต่อโดยตรง ต้องการร่วมประชุม ปรึกษาหารือเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียน การปรับปรุงระเบียบข้อปฏิบัติของโรงเรียน การลงโทษ การยกย่อง นักเรียน

5. ผู้ปกครองต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เกี่ยวกับอาหารกลางวัน งานประเพณี กิจกรรมกีฬา การดูแลสุขภาพของนักเรียน และต้องการได้รับการเกี่ยวกับ การพัฒนาชุมชน การจัดกิจกรรมสร้างความสามัคคี

การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ การฝึกอบรมวิชาชีพ การใช้วัสดุ อุปกรณ์ บริการด้านสุขภาพอนามัยและข่าวสาร
ความรู้

8. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กล่าวไว้ว่าการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในชุมชน
ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยเป็นการให้
ความสำคัญต่อทรัพยากรท้องถิ่นซึ่งสามารถแยกประเภทของทรัพยากรในชุมชนได้ดังนี้

1. ประเภทบุคคล ทั้งบุคคลในโรงเรียนและบุคคลนอกโรงเรียน
2. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น หรือจัดทำขึ้น เช่นอาคารสถานที่ เครื่องมือ เครื่องใช้ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย
ตลอดจนสถานที่ทางราชการต่าง ๆ
3. สิ่งที่เป็นระเบียบแบบแผน ได้แก่ ประเพณี วัฒนธรรม การปกครอง การเมือง ระบบเศรษฐกิจ
ตลอดจนอาชีพ ความเป็นอยู่ของประชาชน
4. ทรัพยากรที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มนุษย์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตทั้งส่วนตน
และส่วนรวม

การดำรงชีวิตของบุคคลแต่ละคนในชุมชนแต่ละแห่งจะต้องเป็นไปตามระเบียบ แบบแผน ประเพณี
วัฒนธรรม ของชุมชนนั้น ๆ ทรัพยากรของชุมชนไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรชุมชนหรือทรัพยากรธรรมชาติ ล้วนเป็น
สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของบุคคลในชุมชนนั้น การที่นำทรัพยากรมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อการ
จัดการศึกษานั้นเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นมากในการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันเพราะคนส่วนใหญ่ต้อง
สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้นตลอดชีวิต และยังเกิดคุณค่าต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างชัดเจน ดังนี้

1. ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง
2. ทำให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจในชุมชนของตนเอง เกิดความรักและภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง
3. ผู้เรียนเห็นคุณค่าและเข้าใจสิ่งแวดล้อมของตน
4. ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตในสภาพที่แท้จริง
5. ทำให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชนและสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด
6. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ง่ายด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนแล้ว
7. ประหยัด เงิน เวลา
8. ทำให้ชุมชนตื่นตัวในด้านต่าง ๆ
9. เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน
10. ปลุกฝังและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ผู้เรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและผลจากการดำเนินงานวิจัยทำให้ผู้วิจัยและทีมงาน
เข้าใจถึงความจำเป็นที่ต้องพัฒนาระบบการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องด้วยความพร้อมของชุมชนในด้านภาวะ
จำเป็นหากินเลี้ยงปากท้องเวลาสำหรับการเข้ามาร่วมงานยังเป็นปัญหาของการวิจัยภาวะจำเป็นที่จัดต้อง
ดำเนินงานคือการเร่งสร้างความเข้าใจของบุคคลในชุมชนอย่างชัดเจนและทั่วถึง แสวงหาบุคคลที่เหมาะสมทั้ง
ความรู้ความสามารถ ความพร้อมเรื่องการเสียสละและเป็นที่ยอมรับของชุมชนเข้าร่วมพัฒนางาน จัดหา
งบประมาณสำหรับการพัฒนางานนี้ให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย สร้างขวัญ
และกำลังใจให้กับตนเองเพิ่มความเข้มแข็งให้ทีมงานด้วยจุดประสงค์เดียวกันคือการพัฒนาคนของชุมชนเพื่อ
ส่งผลถึงการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติตามลำดับ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้เพื่อศึกษาถึงการจัดกระบวนการเรียนอย่างมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านทาภู ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคลากรในชุมชนเข้าใจและให้ความร่วมมือในหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านทาภูตามความสามารถทุกขั้นตอนทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุขตามศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน ซึ่งเป็นการค้นหาวิธีการดำเนินงานเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนมากขึ้น

1. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR) ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

- 1.1 ขั้นเตรียมการ
- 1.2 ขั้นดำเนินการ
- 1.3 ขั้นสรุปบทเรียน

1.1 ขั้นเตรียมการ การดำเนินงานในขั้นเตรียมการนี้เป็นการสร้างความเข้าใจให้เกิดกับกลุ่มคนที่จะมาร่วมดำเนินงานโดยใช้วิธีนำเสนอ เสนอความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหา และความต้องการ ในการทำงานร่วมกัน จากการดำเนินผ่านมา การเตรียมงานนั้นจะมีคนบางกลุ่มไม่เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ไม่เข้าใจถึงกระบวนการทำงานร่วมกัน จะมีการสรุปความรู้ จากการเสนอแนวคิดแล้วสรุปเป็นข้อมูล เพื่อนำเสนอที่ประชุมทุกครั้งของชุมชนเพื่อเสริมงานประชาสัมพันธ์ กิจกรรมที่ทำ ได้แก่

- การทำความเข้าใจคณะครูโรงเรียนบ้านทาภู ถึงปัญหาและความจำเป็นต่อการปรับเปลี่ยนลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
- ทำความเข้าใจกับคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานและปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนแนวคิด เพื่อสำรวจความต้องการของชุมชน เพื่อหาแนวทางพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านทาภู ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- นำเสนอแนวคิดและแนวทางพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ต่อชุมชนเพื่อรวบรวมแนวคิด แนวร่วม การพัฒนาจากชุมชน บนพื้นฐานการเรียนรู้ร่วมกัน
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับคณะครูกำหนดโครงสร้างการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านทาภู

- นำโครงสร้างการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้เสนอต่อชุมชนเพื่อหาบุคคลร่วมดำเนินงานจัดตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อร่วมหาแหล่งสนับสนุนร่วมดำเนินงานในรูปแบบของการวิจัยร่วม

1.2 ขั้นตอนกิจกรรม ได้กำหนดแผนงานอย่างชัดเจนและกำหนดเวลาให้สำหรับแต่ละกิจกรรม โดยแบ่งเวลาสำหรับการร่วมมือจากชุมชน วันละ 2 ชั่วโมง โดยให้ผู้รู้ เข้าถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับนักเรียน และให้ตัวแทนชุมชนเข้ามาร่วมสังเกตการจัดกระบวนการเรียนรู้ อีก วันละ 2 คน ครูในโรงเรียนช่วยประสานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ อีก 2 คน ในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละวันนั้น ทุกคนนำข้อมูลมาสรุปร่วมกันถึงผลการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานผ่านมามากหลายครั้งไม่สามารถสรุปได้ด้วยสาเหตุ เวลาไม่มี หรือเวลาตรงกับงานจำเป็น หรือมีเวลาไม่มาก รีบมาและรีบกลับ ซึ่งสามารถมองเห็นถึงความจำเป็นของบุคลากรในชุมชนต้องทำมาหากิน เวลาว่างไม่ค่อยมี ถ้าบุคคลมีเวลาเขาจะให้การสนับสนุนและร่วมมือทำงานอย่างเต็มที่ ซึ่งในขั้นตอนนี้ ต้องเน้นย้ำของภาระหน้าที่ทางสังคม ทุกคนต้องร่วมมือพัฒนาอย่างจริงจังและยั่งยืนสืบไป กิจกรรมที่ทำ ได้แก่

- คณะกรรมการดำเนินงาน ศึกษาและทำความเข้าใจในโครงสร้างการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- นำโครงสร้างการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มากำหนดแผนงานการดำเนินงานและนำเสนอผู้เกี่ยวข้องกับแผนเพื่อทำความเข้าใจและ ร่วมดำเนินงานตามแผนงาน
- คณะกรรมการดำเนินงาน ผู้เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินงานต้องสรุปกิจกรรมร่วมกันทุกครั้ง คณะกรรมการวิจัยร่วม นำข้อมูลจากการสรุปกิจกรรมแต่ละครั้งมาร่วมพิจารณา 10 กิจกรรม

1.3 ขั้นสรุปบทเรียน จากการดำเนินงานตามกิจกรรม ในการดำเนินงานแต่ละกิจกรรมจะมีการสรุปถึงปัญหา ความต้องการ และความเป็นไปได้ และการให้ความร่วมมือของชุมชน ในกระบวนการทำงานนั้น จะมีการแสดงความคิดเห็น การเสนอแนะ ผู้ร่วมงานส่วนมากไม่กล้าแสดงความคิดเห็น จึงใช้กิจกรรมการสัมภาษณ์ การสอบถาม และการเขียนแสดงความคิดเห็นมาช่วยการสรุปงานในแต่ละครั้ง และการทำงานของทีมงานจะประชุมสรุปงานทุกสองอาทิตย์ เพื่อเก็บเป็นข้อมูลสรุปงานวิจัย แต่การสรุปงานก็มีปัญหาเกี่ยวกับ การสรุปข้อมูลไม่เป็นและการไม่มีข้อมูลให้สรุป ในลักษณะนี้ผู้ประสานงานและทีมงานต้องใช้ไหวพริบ ในการเก็บข้อมูลจากการสังเกต การฟังที่เข้าใจ นำเสนอเป็นข้อมูลเพื่อสรุปงานต่อไป กิจกรรมที่ทำ ได้แก่

- คณะกรรมการวิจัยร่วมสรุปผลงานเมื่อดำเนินงานตามแผนงานเรียบร้อยแล้ว นำผลการดำเนินงาน นำเสนอชุมชนในรูปการจัดนิทรรศการชุมชนเข้าเยี่ยมชม และเสนอ ความคิดเห็นข้อเสนอแนะตอบข้อซักถามสัมภาษณ์ นำมาเป็นข้อมูลประกอบการสรุปผลงาน
- ร่วมสรุปบทเรียนทั้งหมดกับเจ้าหน้าที่ สกว.ภาค ผู้รู้และผู้มีประสบการณ์รวบรวมเก็บข้อมูล คณะกรรมการวิจัย สรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย

2. สถานที่ดำเนินการวิจัย

โรงเรียนบ้านท่ากู่ ตำบลท่าปลาตึก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

3. กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมตามแผนงาน คือกลุ่มผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน นักเรียนโรงเรียนบ้านท่ากู่และบุคลากรในชุมชนที่มีความรู้ความสนใจ ซึ่งจะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินกิจกรรม และทุกกลุ่มจะมีความผูกพันภาระหน้าที่ ร่วมกัน คือ ต้องการให้ลูกหลานได้เรียนรู้อย่างมีความสุข และมีกลุ่มที่ต้องปฏิบัติกระบวนการ คือ กลุ่มครู กลุ่มทีมงานวิจัย กลุ่มนักเรียน ป.4-6 โรงเรียนบ้านท่ากู่ จะมีกลุ่มที่ไม่สนใจ คือ กลุ่มที่ไม่มีบุตรหลานเรียนหนังสือแล้วเพราะคิดว่าเรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับตนเอง ในส่วนของกลุ่มผู้ปกครองผู้สนใจ ยังมีปริมาณการเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งด้านความคิด ไม่เห็นด้วยกับกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนวิธีการที่จะทำให้ทุกฝ่ายเข้าร่วมกระบวนการงาน โดยเพิ่มวิธีประชาสัมพันธ์ ชี้แจงรายบุคคล โดยอาศัยความสามารถเฉพาะตัวของทีมงานที่เข้าใจ เข้าชี้แจงถึงปัญหาและความต้องการ เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านั้นเห็นด้วยและคล้อยตามเหตุผลและหาเวลาเข้าร่วมกิจกรรมได้ในที่สุด เพื่อการระดมความคิด คิดค้นหาวิธีการ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมาจากภูมิปัญญาชาวบ้านจริง ๆ สามารถแยกออกเป็นดังนี้

1. นักวิจัยและทีมงาน	20 คน
2. ผู้ปกครองนักเรียน	40 คน
3. บุคลากรในชุมชน	20 คน
4. นักเรียนชั้น ป.4 – 6	40 คน
5. ผู้สนับสนุน - ศึกษาพิเศษ สปอ. แม่ทา	2 คน
- ที่ปรึกษาด้านการจัดการศึกษา	1 คน
- ทีมงานจากสถาบันวิจัยหรือศูนย์	

4. แหล่งข้อมูลและวิธีการจัดเก็บข้อมูล

- ข้อมูลจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านท่ากู่ที่จัดตามหลักสูตรชุมชน บูรณาการเบญจมรรค ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 ในระดับชั้นที่ 2 ชั้น ป.4 – 6 จำนวนนักเรียน 40 คน

- จัดเก็บจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การจัดประชุมวางแผนดำเนินงาน การจัดประชุม ประเมินผลการทำงานและเวทีสรุปบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

- จัดเก็บข้อมูลโดยใช้กระบวนการ สังเกตในการจัดเวที บันทึกการแสดงความคิดเห็น การบันทึกการสรุปการประชุมแต่ละครั้ง บันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สอบถามของผู้ร่วมดำเนินวิจัย และสรุปข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม แบบเขียนแสดงความคิดเห็น ประเมินความก้าวหน้าของกระบวนการพัฒนา

- นำข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บในรูปแบบต่าง ๆ มาสรุป เป็นแนวคิดของทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรชุมชน บูรณาการเบญจมรรค

ผู้สังเกต ผู้รู้ ผู้ประสานงาน นำผลจากการสังเกตการสอน การสอน การบันทึกตามการสอน มาสรุปร่วมกันเพื่อจัดทำเนื้อหาตามหลักสูตรตามมรรคที่ได้รับผิดชอบ

- นำเสนอข้อมูลจากการดำเนินงานให้ชุมชนรับรู้รับทราบเพื่อค้นหาความพึงพอใจและหาเนื้อหาตามกรอบหลักสูตรชุมชน เพื่อจัดเป็นเนื้อหาสำหรับจัดกระบวนการเรียนรู้ในภาคเรียนต่อไป

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมนั้น เป็นกระบวนการที่เป็นไปโดยธรรมชาติไม่มีการสร้างกรอบความคิดหรือการเสนอแนะ ซึ่งผู้ดำเนินกิจกรรมต้องใช้ไหวพริบ ความสามารถในการใช้วิธีการของตนเองเพื่อใช้วัดพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมประชุม ด้านความพึงพอใจ ความเต็มใจ ซึ่งจะมาจากความเข้าใจกระบวนการ และกระบวนการนี้ผู้ร่วมดำเนินงานไม่สามารถกระทำได้ทั้งกระบวนการเนื่องจากขาดความสามารถเฉพาะและประสบการณ์ ในการร่วมเสวนาแต่ละครั้งจะมีผู้ร่วมเสวนาอย่างหลากหลาย การเก็บข้อมูลโดยการจำและจดนั้นไม่สามารถทำได้ดี จึงทำให้ข้อมูลบางส่วนหายไปอย่างน่าเสียดาย การดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไป ควรปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บข้อมูล โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมดำเนินงาน ให้มีผู้จดบันทึกทุกอย่างจากการพูดคุยกับผู้รู้ และควรใช้อุปกรณ์ในการเก็บข้อมูล เช่น เทปบันทึกเสียง การพูดคุยอย่างธรรมชาติ เพื่อนำข้อมูลจริงมาถอดความแล้วสรุป สำหรับวิธีการคือการสร้างความเข้าใจของทีมงานให้เข้าใจวิธีการดำเนินงานเก็บข้อมูลและวิธีการนำข้อมูลมาสรุปร่วมกันต่อไป

เครื่องมือที่ใช้

- การสังเกต การเข้าร่วมกิจกรรม พฤติกรรมการแสดงออกของผู้ร่วมงาน การสอบถาม สอบถาม ความเข้าใจ ความคิดเห็น ความต้องการ ของคณะกรรมการ นักเรียน ชุมชนการเก็บข้อมูลจากการสนทนาซักถาม การพูดคุย การแสดงความคิดเห็น ทุกครั้งของดำเนินกิจกรรม

วิธีการใช้

- เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานวิจัย ได้เข้าร่วมประชุม เสวนา แสดงความคิดเห็น แบบต่าง ๆ โดยใช้การจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านท่ากู่ เป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรม ต่าง ๆ ดังนี้
- ประชุมคณะกรรมการวิจัยเพื่อเตรียมงาน ดำเนินงาน สรุปงาน จำนวน 8 ครั้ง
- ประชุมทุกฝ่ายในชุมชน เพื่อเตรียมงาน ดูงาน เสนองาน สรุปงาน จำนวน 4 ครั้ง
- นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียน จำนวน 30 วัน
- ผู้นำชุมชนเข้าร่วมสังเกตการจัดกระบวนการเรียนรู้ จำนวน 47 วัน
- ตัวแทนครูร่วมประสานงานและสังเกตการสอนรวบรวมข้อมูล จำนวน 47 วัน

เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

- ความเข้าใจการปฏิรูปการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
- การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรชุมชน บูรณาการเบญจมรรค
- การถ่ายทอดความรู้แบบภูมิปัญญาชาวบ้าน
- สภาพข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
- ปัญหาและความต้องการด้านต่าง ๆ ของชุมชน

6. ผู้รับผิดชอบ

1. นางสาวดา คุณชมภู หัวหน้าโครงการวิจัย
2. คณะกรรมการร่วมดำเนินงานวิจัย
3. ปราชญ์ชาวบ้าน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านทาภู ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนนั้น ได้ทำการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์โดยการประยุกต์ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนา ที่มีวิจัยกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งผลการดำเนินงาน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลชุมชนทั่วไปของหมู่บ้านทาภู ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

1.1 ที่ตั้ง/อาณาเขต

หมู่บ้านทาภู หมู่ที่ 1 ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีการบอกเล่าต่อกันมาว่า แต่เดิมที่ตรงนี้ไม่มีชาวบ้านมาอาศัยแต่จะมีภูและก้อนอิฐ ตั้งอยู่และที่ก้อนอิฐจะมีตัวเลข 103 ติดอยู่คิดว่าน่าจะเป็น พ.ศ. 103 ชาวบ้านจากบ้านปงก่า อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มหนึ่งจึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินช่วยกันสร้างวัดขึ้นที่ภูตั้งอยู่โดยตั้งชื่อว่า วัดทาภูแก้วสุขะวะดี แล้วตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านทาภูแก้ว ต่อมาชาวบ้านจากบ้านปงอ้อ อพยพมาอยู่ร่วมกันประมาณ 10 หลังคาเรือน ได้คัดเลือกผู้นำในหมู่บ้านขึ้นคนแรกคือ นายอนุ แก้วพงศ์ ดำรงสืบต่อมาถึงปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้านคนที่ 9 คือ นายสุพัฒน์ กันธิมาพงศ์

ทั้งนี้มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับเขตหมู่บ้านใหม่ดอนชัย ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดกับหมู่บ้านทาป่าสัก ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ติดกับป่าไม้ภูเขาเขตอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล

พื้นที่ในการทำมาหากินหรืออาณาเขตของหมู่บ้านทาภูมีประมาณ 8,895 ไร่ อาศัยลำน้ำแม่ทาเป็นแหล่งเลี้ยงชีพ และประกอบอาชีพด้านการเกษตรบริเวณที่ราบสองข้างลำน้ำแม่ทา ชาวบ้านส่วนมากจะมีอาชีพเกษตรและรับจ้างเกษตร มีบางส่วนไปเป็นลูกจ้างนิคมอุตสาหกรรมลำพูน ลักษณะภูมิอากาศ ฤดูร้อนจะร้อนจัด ฤดูหนาวจะหนาวธรรมดา ฤดูฝนฝนจะตกชุกกระยะสั้น การคมนาคมออกสู่ภายนอกโดยใช้เส้นทางถนนลาดยางตลอดสายจากทาภูถึงลำพูนไปทางทิศใต้ระยะทาง 40 กิโลเมตร ไปทางทิศเหนือเป็นถนนลาดยางบางช่วงสลับกับลูกรังไปถึง อำเภอสันกำแพง เชียงใหม่ ระยะทาง 60 กิโลเมตร การเดินทางด้วยเท้าข้ามดอยด้านตะวันตกจะถึงอำเภอบ้านธิลำพูนไปทางทิศตะวันออกจะถึงอำเภอแจ้ห่มลำปาง

1.2 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรที่อาศัยในหมู่บ้านทั้งหมดจำนวน 721 คน เป็นผู้ชาย 372 คน ผู้หญิง 349 คน มีจำนวน 191 หลังคาเรือน มีการขยายบ้านเรือนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีการตั้งถิ่นฐานแบบเดิมคือมาตามเครือญาติแบ่งที่ดินสร้างบ้านเรือนและแบบใหม่คือมีคนจากที่อื่นมาซื้อที่ดินและย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านทาภู

การศึกษาของชาวบ้านทาภูได้รับการดูแลจากทุกฝ่ายโดยมีการจัดการศึกษาในระบบ มีการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยเรียน อายุ 2 – 4 ปี เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ที่วัดบ้านทาภู และเด็กอายุ 4 – 6 ปี จัดการศึกษาในระดับอนุบาล 1- 2 ที่โรงเรียนบ้านทาภู ระดับประถมศึกษาได้รับการศึกษาที่โรงเรียนบ้านทาภู ระดับสูงกว่าระดับประถมศึกษาต้องส่งบุตรหลานไปเรียนในชุมชนอื่นที่มีบริการ ส่วนการจัดการศึกษานอกระบบนั้นได้รับการบริการจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจัดที่ อบต.ทาปลาตูก และมีแหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้าน คือ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดโรงเรียนให้บริการประชาชนด้วย สภาพความรู้ของชาวบ้านปัจจุบันสรุปได้ดังต่อไปนี้

ต่ำกว่า ประถมศึกษาปีที่ 4	จำนวน 121 คน	คิดเป็นร้อยละ	17.78
ระดับ ประถมศึกษาปีที่ 4	จำนวน 303 คน	คิดเป็นร้อยละ	42.02
ระดับ ประถมศึกษาปีที่ 6	จำนวน 135 คน	คิดเป็นร้อยละ	18.72
ระดับ มัธยมปีที่ 3	จำนวน 82 คน	คิดเป็นร้อยละ	11.73
ระดับ มัธยมปีที่ 6, ปวช	จำนวน 51 คน	คิดเป็นร้อยละ	7.07
ระดับ ปวส. อนุปริญญา	จำนวน 22 คน	คิดเป็นร้อยละ	3.05
ระดับ ปริญญาตรี	จำนวน 7 คน	คิดเป็นร้อยละ	0.97
สูงกว่า ปริญญาตรี	จำนวน - คน	คิดเป็นร้อยละ	-

การจัดการด้านสาธารณสุข ชาวบ้านมีการวางแผนป้องกันด้านสุขภาพความเจ็บป่วย โดยมีการใช้บริการ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐให้ผู้มีรายได้ต่ำของสถานีอนามัยบ้านทาปลาลัก มีการรณรงค์จัดบริเวณบ้าน มีการร่วมมือกำจัดขยะ และการให้ความรู้เกี่ยวกับอาหารและการรับประทานอาหาร เอาใจใส่และให้กำลังใจเพื่อนบ้านที่เจ็บป่วย แนะนำการดูแลตนเอง การรับประทานยา การรักษาพยาบาลเบื้องต้นก่อนจะเข้ารับการรักษาพยาบาลตามสถานพยาบาลที่มีอยู่ในชุมชน และมีการช่วยเหลือด้านการเงินสำหรับผู้ลำบากแล้วเจ็บป่วยไปกันตามอัตภาพ และเสนอแนวปฏิบัติ ให้ทางโรงเรียนได้ฝึกปฏิบัตินักเรียนในกิจกรรมเกี่ยวกับสาธารณสุขพื้นฐานของชุมชนด้วย

ด้านวัฒนธรรมและประเพณี มีการส่งเสริมให้อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของชุมชนที่กำลังจะสูญหายไป เนื่องจากขาดการถ่ายทอดของผู้รู้ โดยทำความเข้าใจกับผู้นำด้านต่าง ๆ ของชุมชนร่วมมือกัน แก้ไขปัญหาและปรับปรุงด้านการสอนหรือการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น โดยแนะนำไปทาง

ผู้ปกครอง ครูผู้สอน วัด ช่วยกันปลูกฝังให้คน รุ่นลูก รุ่นหลาน ได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป และเน้นเข้าสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียนตามความต้องการของผู้เรียน

ด้านศาสนาและความเคารพนับถือ ชุมชนบ้านทาภู่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดบ้านทาภูเป็นศูนย์รวมของการพัฒนาด้านจิตใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นแหล่งพักผ่อนของผู้สูงอายุ ชุมชนร่วมมือกันปฏิบัติภารกิจของพุทธศาสนิกชน และในชุมชนจะมีบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องไสยศาสตร์เป็นที่พึ่งพาของชาวบ้าน ยามเกิดปัญหา เป็นการให้กำลังใจยามท้อแท้ จะมีการดูฤกษ์ ดูยาม ดูหมอล บอนบานศาลเจ้า ดูดวง โชคลาง สะเดาะเคราะห์ บายศรีเรียกขวัญ กิจกรรมเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชุมชน และมีแนวคิดที่จะอนุรักษ์ให้มีอยู่คู่ชุมชนบ้านทาภูตลอดไป

สภาพการปกครองในชุมชนบ้านทาภู การจัดการปกครองขึ้นตรงกับ องค์การบริหารส่วนตำบล ทาปลาตึก-อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยในหมู่บ้านจะคัดเลือกผู้นำในหมู่บ้านเป็นผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และผู้ใหญ่บ้านคัดเลือกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีก 2 คน และมีตัวแทนชาวบ้านเข้าไปทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน ได้จัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มฌาปนกิจศพสงเคราะห์ การปกครองในหมู่บ้าน ได้จัดแบ่งกันเป็นหมวด มี 8 หมวด แต่ละหมวดจะมี 20 หลังคาเรือน ในแต่ละหมวดจะมีผู้นำที่ในหมวดคัดเลือกกันเอง จัดให้เป็นตัวแทนในด้านการประชาสัมพันธ์ การทำงานกลุ่ม การทำบุญตามหัววัดต่าง ๆ และมีการตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เช่น กลุ่มเลี้ยงโคนม กลุ่มเลี้ยงโคขุน กลุ่มปลูกข้าวโพดฝักอ่อน กลุ่มเงินออม กลุ่มประปาหมู่บ้าน กลุ่มร้านค้าชุมชน และมีกลุ่มที่มีความสามารถให้ความช่วยเหลือชาวบ้านคือกลุ่ม ผู้นำสร้างบ้านเรือน (สล่า) จะมีการเอามื้อเอาวัน (การลงแขก) กลุ่มผู้นำเหมืองฝาย (ผู้จัดการน้ำธรรมชาติ) กลุ่มผู้นำด้านประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ปู่จ่าน (อาจารย์วัด)

ในชุมชนมีความสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่ม ระหว่างบุคคล เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากรุ่นเก่า โดยอาศัยระบบเครือญาติ ในชุมชนจะเป็นเครือญาติกันหมด อาศัยระบบอุปถัมภ์ จะมีกิจกรรมที่ร่วมมือกันและช่วยเหลือกันตลอด เรียกว่าการบอกบุญ การรอน การลงแขก การเอามื้อ เป็นกิจกรรมที่พัฒนาระบบการทำงานของชุมชน ทั้งงานส่วนตัว และงานส่วนรวม หรืองานพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการมีความสัมพันธ์กับต่างชุมชน จะมีตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอื่นตลอด (หัววัดเดียวกัน)

การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันนั้นส่งผลให้เกิดการผูกพันสามัคคีในชุมชน ทำให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในด้านต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ส่งเสริมให้นิสัยของบุคคลในชุมชนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีคุณธรรมเป็นที่ยอมรับของชุมชน

การดำเนินกิจกรรมร่วมกันยังมีบางส่วนมีปัญหา เกิดความขัดแย้ง มาจากความคิดที่แตกต่างกัน เห็นแบบอย่างชุมชนอื่น สภาพสังคมรอบด้านเปลี่ยนแปลง กลุ่มคนเกิดความลังเลในการยอมรับระบบการทำงานแบบเดิมหรือเลียนแบบใหม่ ที่สร้างคนให้เห็นแก่ตนเองมากขึ้น แต่ละกิจกรรมจะมีบทสรุปลงโทษให้เห็นได้เอง

ในการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดผลดีและป้องกันปัญหาขัดแย้งที่จะเกิด ในชุมชน จะใช้ระบบประชาธิปไตย สร้างข้อบังคับ การปฏิบัติ กฎเกณฑ์ ของชุมชน โดยอาศัยระบบทางราชการและข้อตกลงที่กลุ่มต่าง ๆ ร่วมคิดขึ้น ตามมติของกลุ่ม ไว้เป็นแนวปฏิบัติ เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น และสร้างกฎระเบียบ บทลงโทษที่ชัดเจนไว้ปฏิบัติ เมื่อมีความผิดข้อตกลงกัน จะมีการทบทวนกฎระเบียบกันทุกปี เพื่อปรับให้ทันสมัย

1.3 ทรัพยากรทางธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

พื้นที่ที่ชุมชนบ้านท่ากู่ ใช้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและทำมาหากินเป็นที่ราบสองฟากของลำน้ำแม่ทาและที่ราบเชิงภูเขาและลุ่มอ่างเก็บน้ำแม่โง่งห่างซึ่งมีลักษณะของดินเป็นลูกคลื่นมีความลาดชันเล็กน้อย 0-10 องศา ซึ่งเกิดจากการทับถมของตะกอนและเศษใบไม้ที่ไหลมาจากที่สูง หน้าดินเป็นดินร่วนปนทรายมีเนื้อดินลึกประมาณ 80 เซนติเมตร ลึกลงไปเป็นหินธารปนดินเหนียว ใช้ประโยชน์เหมาะสมกับการทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และทำนาในที่ราบ ผลกระทบของธรรมชาติต่อดินคือพื้นดินเป็นที่ลาดชันเป็นลูกคลื่นทำให้เกิดการชะล้างหน้าดินที่เป็นอินทรีย์วัตถุไหลลงไปสู่ที่ต่ำ ในเวลาฝนตกเนื่องจากการไถทำการเพาะปลูกในที่สูง และผลกระทบโดยตรงคือการใส่ปุ๋ยเคมีลงไปในดินในระยะติดต่อกันไปให้ดินมีโอกาสพัก เช่นการทำสวนรุ่นต่อรุ่น ในการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินของชาวบ้านนั้นจะมี โฉนด นส 3 สด 1 มีประมาณ 35 แปลกซึ่งที่ดินเนื่องด้วยหมู่บ้านอยู่ในที่แคบระหว่างภูเขาทั้งทิศตะวันตกและทิศตะวันออกที่เหลือจะเป็นที่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาน ชาวบ้านต้องอาศัยที่ในเขตอุทยานทำกิน ซึ่งผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินในชุมชนจะเป็นชาวบ้านท่ากู่ 70 แปลกซึ่งที่เหลือเป็นของคนนอกชุมชนและกลุ่มนายทุน

แหล่งน้ำของชุมชน คือ ลำน้ำแม่ทา และ อ่างเก็บน้ำห้วยโง่งห่าง ชุมชนมีการจัดระบบน้ำกันเองโดยให้ใช้น้ำเป็นสมาชิก ดูแลเหมืองฝายและดูแลการจัดระบบปล่อยน้ำของอ่างเก็บน้ำ คัดเลือกผู้นำจากสมาชิกเป็นหัวหน้าเหมืองฝาย จัดคณะกรรมการทำงานร่วมกัน ชุมชนใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ ได้จัดทำระบบประปาหมู่บ้านโดยอาศัยน้ำจากลำน้ำแม่ทา ในเพาะปลูกข้าวโพด การทำนา และเกษตรกรรมทุกอย่าง เป็นแหล่งหาสัตว์น้ำมาบริโภคเป็นอาหาร ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดผลกระทบต่อแหล่งน้ำ คือการทำลายแหล่งต้นน้ำ การใช้ น้ำในการการเกษตรมากเกินไป การจับสัตว์น้ำผิดวิธี การนำเอาขยะและสิ่งปฏิกูลไปทิ้งในลำน้ำแม่ทา ซึ่งทางชุมชนคิดหาวิธีจัดการแก้ไข โดยอนุรักษ์แหล่งน้ำ เนื่องจากเป็นที่ลาดชันทำให้น้ำแม่ทาไหลเร็ว จึงทำการขุดลอกและทำท่อน้ำกัน เป็นช่วง ๆ ห่างกันประมาณ 200 ถึง 300 เมตร ทำฝายกั้นน้ำเข้าลำเหมือง โดยทำหมู่บ้านละหนึ่งฝาย ผู้นำชุมชนทำความเข้าใจและหาวิธีการ จัดการกับกลุ่มชนที่เป็นสาเหตุทำให้แหล่งน้ำเน่าเสียซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชน และสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับทุกคนในชุมชนในเรื่องการอนุรักษ์แหล่งน้ำให้อยู่สืบไป

1.4 สภาพป่าไม้และป่าชุมชน

สภาพป่าไม้ในเขตหมู่บ้านอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาลทั้งหมด ชาวบ้านไม่มีอำนาจเข้าไปจัดการอะไรได้เลย อาศัยเพียงสิทธิของชุมชนที่คุ้นเคยอยู่กับป่ามาช้านานก่อนที่กรมป่าไม้จะเข้ามาดูแล ช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ตามความรู้และภูมิปัญญาของชาวบ้านเพื่อรักษาไว้เป็นแหล่งต้นน้ำ แหล่งใช้สอย แหล่งหาอาหารและยารักษาโรคมาใช้ในการเลี้ยงชีพ ซึ่งมีอยู่มากมายวนเวียนอยู่มาช้านาน ไม่สามารถแยกชาวบ้านให้ออกจากป่าได้ ซึ่งชาวบ้านมีความคิดในด้านการจัดการป่าแต่ไม่สามารถจัดการได้ติดอยู่กับระบบราชการ ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านด้านป่าชุมชนเพื่อดูแลรักษาป่าไม้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้เพื่อประโยชน์ของรุ่นลูกหลานต่อไป

1.5 สภาพทางเศรษฐกิจ

ชุมชนบ้านทาทุ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร เศรษฐกิจของชุมชนจึงขึ้นอยู่กับผลผลิต และผลิตผล จากการประกอบอาชีพเกษตรกร ในชุมชนจะมีการทำนาปลูกข้าวปีละหนึ่งครั้งเพื่อเก็บไว้รับประทานตลอดปีมีบางครัวเรือนไม่ทำนาต้องซื้อข้าวรับประทานตลอดปีซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงมาก และจะทำให้ที่ดินที่เหลือปลูกข้าวโพดฟักอ่อนตลอดปี แล้วแต่ทำเลของ ที่ดิน บางทีก็จะปลูกได้ปีละ 4 รุ่น บางทีก็จะปลูกได้ 2-3 รุ่น บางทีก็ปลูกได้รุ่นเดียวคือฤดูฝน เพราะการปลูกข้าวโพดฟักอ่อนต้องอาศัยน้ำจำนวนมาก ผลิตผลของข้าวโพดจะมีพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นคนนอกชุมชนมารับซื้อไปส่งโรงงานทำอาหารกระป๋อง ซึ่งระบบการค้าหรือการตลาดขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งชาวบ้านไม่ได้รับความยุติธรรม หลายด้าน เช่น ราคาซื้อใช้ราคาเดิมมายาวนานถึง 30 ปีราคาพันธุ์และราคาปุ๋ยขึ้นเป็น 10 เท่าตัว การรับเงินขึ้นอยู่กับความมีคุณธรรมของพ่อค้าคนกลาง บางครั้งชาวบ้านถูกโกงค่าสินค้าโดยอ้างบริษัทไม่จ่าย หรือนำเงินของชาวบ้านไปหมุน มาจ่ายให้ชาวบ้านช้ามามาก แต่ชาวบ้านไม่มีทางเลือกที่ดี จำเป็นต้องปลูกข้าวโพดกันตลอดมา ระยะการปลูกข้าวโพดในชุมชนยาวนานถึง 30 ปีมาแล้วเป็นอาชีพที่ทำให้ชุมชนมีรายได้พอเลี้ยงครอบครัวให้อยู่รอด แต่เจอปัญหาดินเสื่อมคุณภาพต้องใช้ปุ๋ยเคมีมากขึ้น จึงมีการลงทุนสูงทำให้รายได้เฉลี่ยลดลงเรื่อยๆ ผู้ทำสวนต้องหาโคขุนมาเลี้ยงเสริมเพื่อนำเอาต้นข้าวโพดและเปลือกข้าวโพดเป็นอาหารให้วัว และนำขี้วัวไปใส่พืชยืนต้น เช่น มะม่วง ลำไย ที่ปลูกไว้เป็นรายได้เพิ่มให้ครอบครัว และการขายวัวที่เลี้ยงก็ถูกพ่อค้าเอาเปรียบคือจะเชื่อไปขาย จนกว่าจะได้เงินถึงจะมาจ่ายบางครั้งนานถึง 3-4 อาทิตย์ จะมีบางครอบครัวมีที่ดินใกล้ลำน้ำแม่ทา จะปลูกพืชผักสวนครัวไว้เก็บขายในชุมชนตลอดปีซึ่งทำรายได้ดีพอสมควร จะทำเป็นจำนวนมากไม่ได้ด้วยตลาดยังไม่มี หลายครอบครัวในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรเลี้ยงโคนม เป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้ผู้ประกอบดีมาก เป็นอาชีพที่ต้องมีการลงทุนสูงและให้เวลาในการทำงานมาก ไม่มีเวลาพักผ่อน และร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นปัญหาทางวัฒนธรรม จึงทำให้เป็นอาชีพของคนกลุ่มน้อยที่มีแหล่งให้กู้ยืมเงินสูงมาลงทุน มีไม่ถึง 5 เปอร์เซ็นต์ของชุมชน แต่เป็นแบบอย่างในการร่วมตัวการประกอบอาชีพที่ดีเพราะมีการจัดตั้งกลุ่มเลี้ยงโคนม ให้บริษัทผลิตนมมารับซื้อโดยไม่ต้องผ่าน

พ่อค้าคนกลาง ผู้เลี้ยงจะเป็นสมาชิกของบริษัทโดยตรง การรับเงินใช้ระบบผ่านธนาคาร เป็นความยุติธรรมที่เกษตรกรได้รับ

มีคนในชุมชนจำนวนหนึ่งใช้แรงงานเนื่องด้วยไม่มีที่ทำกิน โดยไปเป็นลูกจ้างในโรงงานที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูน โดยต้องนั่งรถรับจ้างไปทำงานรายได้ที่ได้มาเป็นค่ารถและค่าอาหารที่ต้องซื้อทุกมื้อเพราะไม่มีเวลาไปหาของกินตามธรรมชาติ และจะหมดไปกับการดูแลสุขภาพเนื่องด้วยการทำงานในโรงงานเป็นงานที่ทำลายสุขภาพ โดยไม่ได้พักผ่อนเพียงพอและได้รับอากาศที่เจือปนด้วยสารพิษเป็นจำนวนมาก ที่ไม่ไปทำงานนิคมเนื่องด้วยอายุเกิน สามสิบปี และไม่มีวุฒิการศึกษา (ม.6) ต้องรับจ้างทำสวนกับผู้ที่ทำสวนแต่ไม่ค่อยมีมาก เพราะชุมชนนี้จะลงแขกกันทำงาน จึงเกิดปัญหาคนขาดรายได้ในชุมชนมีมาก

จะมีการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนการประกอบอาชีพให้คนว่างงาน เช่น กลุ่มผลิตผ่านววม กลุ่มทำขนมหวาน ไม่สามารถช่วยเหลือในระยะยาวได้ เนื่องด้วยการขาดความต่อเนื่องการทำงาน เช่น กลุ่มทำผ่านววมเอาชาวบ้านไปฝึก 60 วันมีค่าตอบแทนให้จบโครงการให้เงินทุนไปดำเนินงานต่อ ต่อชาวบ้านทำต่อไม่ได้เนื่องจากขาดตลาด และการดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ก็เช่นกัน ในเรื่องของการส่งเสริมอาชีพที่มีอยู่ ก็จะเป็นการดูแลของทางปศุสัตว์เกี่ยวกับการให้ความรู้กับกลุ่มเลี้ยงโคนม และการแก้ปัญหา และการให้วัคซีนวัวในกลุ่มเลี้ยงโคขุน

1.6 ปัญหาของชุมชน

ชุมชนบ้านทาภูเป็นชุมชนที่อาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นสิ่งช่วยการดำรงชีวิต เนื่องด้วยสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเป็นส่วนผลักดันให้ปัญหาต่างเกิดขึ้นในชุมชนบ้านทาภู เช่น

1.6.1 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ รายได้ของชุมชนไม่มีเพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายในครอบครัวเพิ่มทุกด้าน ทำให้รายรับน้อยกว่ารายจ่าย ปัญหานี้สืบเนื่องกับทุกครอบครัว สิ่งที่น่ามาซึ่งนี้สืบ คือ รายได้น้อย รายจ่ายสูงสาเหตุแห่งรายจ่ายสูง คือ สภาพสังคมเปลี่ยน ในชุมชนขาดการวิเคราะห์การบริโภค หลงทางตามกระแสความต้องการของสังคม สร้างค่านิยมที่ผิดจากธรรมชาติของชุมชน เกิดปัญหาความเห็นแก่ตัวในการสร้างรายได้สำหรับคนบางกลุ่ม ในส่วนชุมชนต้องเร่งพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหานี้สืบของชุมชน โดย วิธีเพิ่มรายได้และลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ให้อยู่คู่กับการดำรงชีวิตของคนในชุมชนให้ได้

1.6.2 ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม มีการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอก เข้ามาในชุมชนโดยเลียนแบบจากการเห็นชุมชนอื่น จากสื่อ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ หนังสือต่าง ๆ จะมีบางกลุ่มในชุมชนที่บริโภคและเลียนแบบที่ไม่วิเคราะห์ถึงผลที่จะเกิดตามมา เป็นกลุ่มที่เป็นอนาคตของชุมชน คือกลุ่มเยาวชน และกลุ่มที่ไม่รู้เท่าทัน นิยมเลียนแบบวัฒนธรรมจากต่างชุมชน เช่น การแต่งกายด้วยสายเดี่ยว การดื่มของมึนแอลกอฮอล์ การบริโภคอาหารสำเร็จรูป การใช้ภาษาที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ และที่ร้ายคือเสพติดสิ่งเสพติด ซึ่ง

เป็นปัญหาของสังคมที่ชุมชนจะป้องกันช่วยเหลือและป้องกัน ก่อนที่จะรอให้ทางบ้านเมืองมาช่วย อาจจะสายเกินไปสำหรับลูกหลานในชุมชน หรือชีวิตของผู้คนในชุมชน

1.6.3 ปัญหาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ชุมชนบ้านท่ากู๊ดดำรงชีวิตด้วยการอาศัยทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านไม่เข้าใจการใช้ ดูแล ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ให้เกิดคุณค่าแบบยั่งยืน มีการนำทรัพยากรมาใช้โดยไม่มีการทดแทน การทำลายป่าแบบไม่เจตนา เช่นการเผาป่าให้เห็ดออก ป่าไม้แหล่งต้นน้ำถูกทำลายจากบุคคลหลายฝ่ายทำให้น้ำแห้ง สัตว์ที่อาศัยน้ำก็หายไป ฝนแล้ง ทำนาทำสวนได้ผลไม่ดี การจัดสภาพแวดล้อมของชุมชนในเรื่องการกำจัดขยะไม่ดี ทั้งขยะไม่เป็นที่ ไม่รู้วิธีการแยกขยะ ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาขาดแคลนน้ำ ปัญหาดินเสื่อมสภาพ

1.6.4 ปัญหาความยากจนของชุมชน ขาดทักษะการประกอบอาชีพ ขาดแหล่งเงินทุนหมุนเวียน ปัญหาการจัดการปัญหาที่พบไม่เป็นระบบ

1.6.5. ปัญหาความแตกต่างด้านความคิด ชุมชนบ้านท่ากู๊ดเริ่มเข้าสู่การอยู่ร่วมกันของชาวบ้านมากกลุ่มและหลายถิ่นฐาน ทำให้การรับรู้ การนำความรู้ ความคิดเห็น จากที่ต่าง ๆ มาพูดคุยกันทำให้เกิดความขัดแย้ง ไม่ยอมรับ เนื่องด้วยยังขาดผู้นำที่มีความรู้ประสบการณ์ในด้านการประสานความคิดและการเชื่อมโยงความคิดของชาวบ้าน เป็นสาเหตุทำให้ชาวบ้านแยกกลุ่มกันอยู่ คิดในแนวเดียวกันก็จะพูดคุยกันรู้เรื่อง ไม่ยอมรับฟังความคิดของกลุ่มอื่นอย่างไม่มีเหตุผล

2. ผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน

1.1 ขั้นเตรียมการ การดำเนินงานในขั้นเตรียมการนี้เป็นการสร้างความเข้าใจให้เกิดกับกลุ่มคนที่จะมาร่วมดำเนินงานโดยใช้วิธีนำเสนอ เสนอความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหา และความต้องการ กิจกรรมที่ทำ ได้แก่

- การทำความเข้าใจคณะครูโรงเรียนบ้านทาภู ถึงปัญหาและความจำเป็นต่อการปรับเปลี่ยนลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

เป็นเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสาร เอกสารพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อร่วมกันศึกษาถึงปัญหา และความจำเป็นในการเตรียมตัวปรับเปลี่ยนลักษณะการเรียนการสอน ผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย คณะครูโรงเรียนบ้านทาภู ผลที่เกิดขึ้น คณะครูที่เข้าร่วมมีความเข้าใจมากขึ้น ในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ

- ทำความเข้าใจกับคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานและปรีกษาหารือ แลกเปลี่ยนแนวคิด เพื่อสำรวจความต้องการของชุมชน เพื่อหาแนวทางพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านทาภู ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

เป็นการจัดเวทีแลกเปลี่ยนร่วมกับชุมชน ณ โรงเรียนบ้านทาภู อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิดร่วมกับคณะครู ชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้อง สำรวจความต้องการของชุมชน สามารถสรุปความต้องการของชุมชนได้ ดังนี้

ด้านครู ให้ครูเน้นการเรียนการสอนที่อบรมนิสัยให้เติบโตเป็นคนดีมีประสิทธิภาพในสังคม ตรวจงานและให้คำแนะนำเด็กอย่างละเอียด สร้างข้อตกลงร่วมกับเด็กนักเรียนเรื่องความไม่รับผิดชอบการทำงานตามความเหมาะสม เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมในชุมชนให้มากขึ้น เน้นการสอนแบบปฏิบัติจริง แก้ไขปัญหานักเรียนเป็นรายบุคคล ควรจัดหาทุนการศึกษาและเสื้อผ้ามาบริจาคให้เด็กอย่างเป็นธรรม ควรให้ชุมชนเข้ามาร่วมเป็นกรรมการในการพิจารณาทุน ดูแลน้องอนุบาลด้วย ส่งเสริมกิจกรรมกีฬา เน้นกีฬามารยาทเด็กให้เหมาะสม เพื่อให้เด็กเรียนรู้แบบทันสมัย เป็นคนดี มีวินัย เรียนร่วมกันอย่างมีความสุข ร่าเริงแจ่มใส และมีสุขภาพแข็งแรงปลอดภัยจากยาเสพติด

ด้านนักเรียน เน้นการทำงานบ้าน ลงโทษเด็กด้วยการตีบ้างเพื่อเด็กจะได้กลัว การบ้านควรให้เด็คน้อย ๆ แต่ให้ทุกวัน สอนเด็กให้รู้จักการช่วยเหลือตนเอง ดำรงชีวิตในแต่ละวันได้อย่างเหมาะสม เป็นคนดีของสังคม ไม่เสเพลเสพติด และให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุ

ด้านโรงเรียน ควรมีการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น จัดกิจกรรมเน้นปฏิบัติจริงบ่อย ๆ เพื่อส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออก ปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับรู้เรื่องของโรงเรียนเพื่อได้เข้าร่วมงานโรงเรียนทุกครั้ง

ด้านการเรียนการสอน ควรจัดให้มีการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ยึดเด็กเป็นสิ่งสำคัญ มีสื่อที่สนับสนุนการเรียนการสอนที่หลากหลายทันสมัย และเน้นการให้เด็กได้ลงปฏิบัติจริง เช่น การเกษตรในท้องถิ่น

การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น สอดแทรกวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อปลูกจิตสำนึกตั้งแต่เด็ก ส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญา การใช้ภาษา การเล่นกีฬา ศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้ทำกิจกรรมร่วมกับ ชุมชนทั้งคณะครูและนักเรียน เช่น ร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น

ทางชุมชนนั้นมีความต้องการที่ให้นุตรหลานเรียนอยู่ที่โรงเรียนบ้านทาภู ไม่ต้องการให้ย้ายไปรวมกับ โรงเรียนบ้านทาป่าสัก เห็นด้วยกับกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้เด็กได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของชุมชน แต่มีบาง คนที่ยังไม่เข้าใจถึงกระบวนการเรียนการสอน เพราะกลัวว่าบุตรหลานของตนจะได้รับความรู้ไม่เพียงพอ ไม่ สามารถที่สอบแข่งขันกับที่อื่น ๆ ได้

นอกจากนี้ได้มีการคัดเลือกตัวแทนศึกษาดูงานการจัดกระบวนการเรียนการสอนระบบปฏิรูปการศึกษา และร่วมเวทีแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ๆ เช่น โรงเรียนทาป่าสัก โรงเรียนศรีบัวบาน โรงเรียนศรีบังวัน และโรงเรียน ศรีสุพรรณ อำเภอมือเมือง จังหวัดลำพูน รวมทั้งเข้าร่วมเรียนรู้ในเวทีต่าง ๆ ของทางสถาบันวิจัยหรือศูนย์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค เพื่อจะได้นำแนวคิด แนวทางการดำเนินงานของแต่ละแห่งมาปรับใช้ในโครงการ

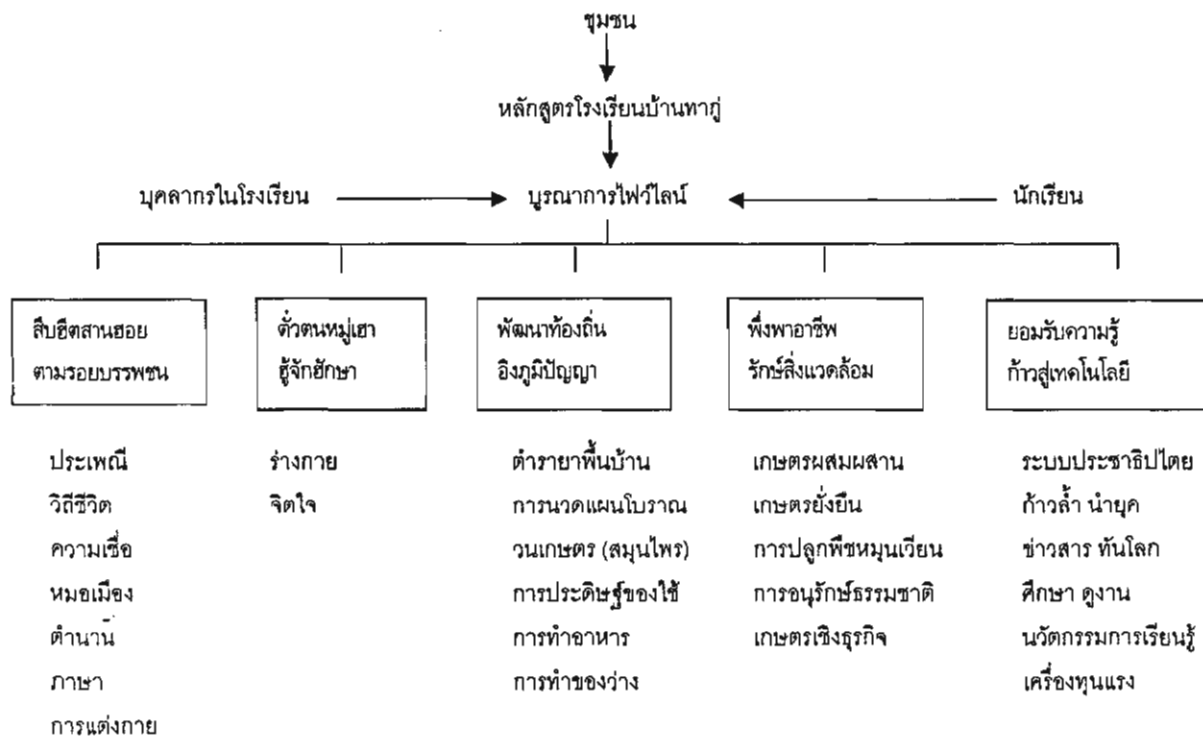
- นำเสนอแนวคิดและแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้ต่อชุมชนเพื่อรวบรวมแนวคิด แนวทางการพัฒนาจากชุมชน บนพื้นฐานการเรียนรู้ร่วมกัน

เมื่อได้ข้อมูลทั่วไปของชุมชน และข้อมูลความต้องการของชุมชน ต่อการพัฒนาการจัดการกระบวนการ เรียนการสอน มีการประชุมเพื่อหารือแนวทางการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนการสอน ผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย คณะกรรมการวิจัย คณะครูโรงเรียนบ้านทาภู คณะกรรมการการศึกษา ผู้ปกครอง นักเรียน และ สมาชิกในชุมชนบ้านทาภู

ผลการดำเนินงาน ทุกฝ่ายให้ความสนใจ และร่วมกันวางแผนแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนการสอน ซึ่ง เห็นว่า นอกจากการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ควรเพิ่มด้านการเสริมสร้างการ เรียนรู้ของเด็กในการดำเนินชีวิตให้มากขึ้น โดยเน้นการเรียนการสอนแบบบูรณาการ รวมทั้งการนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นต่าง ๆ มาถ่ายทอดให้เด็กได้รักษาไว้สืบต่อไป ซึ่งเสนอแนวทางได้ 5 ประเด็น คือ การรักษาฮัตฮอย การดูแลรักษาตนเอง การพัฒนาท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาของท้องถิ่น การประกอบอาชีพสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และเรื่องเสริมสร้างด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ

- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับคณะครูกำหนดโครงสร้างการพัฒนาการจัดการกระบวนการ เรียนรู้ของโรงเรียนบ้านทาภู

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับคณะครู ได้นำข้อมูลต่าง ๆ มากำหนดเป็นโครงสร้างการ พัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านทาภู ได้ดังนี้

- นำโครงสร้างการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้เสนอต่อชุมชนเพื่อหาบุคคลร่วมดำเนินงานจัดตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อร่วมหาแหล่งสนับสนุนร่วมดำเนินงานในรูปแบบของการวิจัยร่วม วันที่ 6 กันยายน 2543 ได้เสด็จถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้ทำมา และการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ในการพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการไฟว์ไลน์ (ตามโครงสร้างด้านบน) จากนั้นเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนแนวความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนแบบใหม่ พบว่า

- เด็กได้เรียนรู้บางอย่างจากพ่อแม่มาบ้างแล้ว ครูอาจจะไม่ต้องสอน
- อยากให้เด็กได้เรียนรู้ทุกอย่าง เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต
- มีกลุ่มเยาวชนที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว ทางโรงเรียนอยากให้เป็นสถานที่เรียนรู้ของนักเรียน โดยดึงกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้เข้าร่วม
- โรงเรียนเข้าร่วมโครงการเยาวชนเกษตร เมื่อ ปี พ.ศ. 2541 พอปีที่ 2 ก็ได้รับรางวัลที่ 1 ปีที่ 3 มีงบ 47,000 บาท ซึ่งเด็กจะลงหุ้น ๆ ละ 100 บาท เด็กจะแบ่งเป็นกลุ่ม 5 กลุ่ม มีกลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มเลี้ยงปลา และกลุ่มปลูกพืช ซึ่งทุกกลุ่มจะมีคนในชุมชนเข้าร่วม

เนื่องจากโรงเรียนบ้านทาภูซึ่งมีเด็กนักเรียนทั้งหมดจำนวน 83 คน ครูผู้สอน จำนวน 6 คน ซึ่งนับว่าน้อยมากทั้งเด็กนักเรียน และครูผู้สอน ตามเงื่อนไขแล้ว โรงเรียนจะต้องถูกยุบและให้เด็กไปเรียนที่โรงเรียนท่าปากเล็ก ซึ่งผู้ปกครองยังต้องการให้เด็กเรียนอยู่ที่เดิม โดยแนวทางการแก้ไขปัญหารโรงเรียนถูกยุบ ก็คือ ให้ทางผู้ปกครองต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

ผู้ปกครอง และผู้เข้าร่วมประชุมให้ความสนใจ พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือ โดยจะมีการประชุมร่วมกัน เดือนละครั้ง เพราะที่ผ่านมาไม่มีการประชุมกันก่อน เมื่อให้เด็กลงไปเรียนกับผู้ปกครองหรือผู้รู้ก็พบปัญหา เช่น ชาดวิทยากรหรือผู้รู้ที่จะมาช่วยสอนให้ คนที่สอนก็สอนหรือถ่ายทอดไม่เป็น

1.2 ขั้นตอนกิจกรรม ได้กำหนดแผนงานและระยะเวลาในแต่ละกิจกรรม กิจกรรมอย่างชัดเจน ได้แก่

- คณะกรรมการดำเนินงาน ศึกษาและทำความเข้าใจในโครงสร้างการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

คณะกรรมการดำเนินงานวิจัย ได้มาร่วมหารือเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจในโครงสร้างการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในระบบการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม ทำให้คณะกรรมการมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ร่วมกันในการเรียนการสอนระบบใหม่ที่เน้นเด็กนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

- นำโครงสร้างมากำหนดแผนงานการดำเนินงานและนำเสนอผู้เกี่ยวข้องกับแผนเพื่อทำความเข้าใจ และ ร่วมดำเนินงานตามแผนงาน

หลังจากมีการกำหนดแผนการดำเนินงานแล้ว คณะกรรมการดำเนินงานก็ได้มาร่วมกันวางแผน วางบทบาทหน้าที่ จัดคนที่เกี่ยวข้อง ในการทำงาน ตารางสอน และผู้รับผิดชอบแต่ละวิชา โดยได้ศึกษาและรวบรวมแหล่งเรียนรู้ ผู้รู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ ซึ่งได้แหล่งเรียนรู้และผู้รู้ตามความเหมาะสม ดังนี้

มรรค 1 สืบฮีตสานฮอย ตามรอยบรรพชน เลือก การทำมาหากิน ด้วยการปลูกข้าวสาลี โดยใช้พื้นที่ป่า ไกล่สวนลุงสมหวัง เสนางาม เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรม และให้ลุงสมหวัง เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียน

มรรค 2 ตัวตั้นหมูเฮา ฮู้จักฮักษา เลือก การดูแลหญิงมีครรภ์และทารกแบบโบราณ โดยเรียนกับแม่ฮุยจุม ถานนัสลัก ซึ่งเป็นหมอตำแหญในหมู่บ้าน และแม่ฮุยฟอง โยธาใหญ่ แม่ฮุยที่มีลูกมากที่สุดหมู่บ้าน ให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่บ้านของแม่ฮุยทั้งสอง

มรรค 3 พัฒนาท้องถิ่น อิงภูมิปัญญา เลือก ตำรายาพื้นบ้าน ยาต้มรักษาโรคริสีดวงทวาร โดยให้ออกไปศึกษาข้อมูลพื้นฐานกับ ผู้มีความรู้เกี่ยวกับตำรายา ในหมู่บ้านมี 3 ท่าน คือ พ่อฮุยหนานสิงห์ เสนางาม พ่อฮุยศรีมูล กันธิมา และพ่อฮุยหนานจำลอง พงศ์เก้

มรรค 4 พึ่งพาอาชีพ รักษ์สิ่งแวดล้อม เลือก เกษตรแบบผสมผสาน โดยใช้พื้นที่สวนของคุณไสว ปัญญาใหญ่ บ้านปานิอด กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ไม่ไกลโรงเรียน และเรียนรู้วิธีการจัดการเกษตรผสมผสานกับ ผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดงานเกษตรและเทคโนโลยี ตำบลทาบลาดุก และฝึกปฏิบัติ

กับผู้รู้ในชุมชนเรื่องการเลี้ยงสัตว์ จากคุณวัลภา ศรีนาม และคุณรังสรรค์ ธิตุลдук และเรียนรู้การปลูกพืช จากคุณมาลี ทศพนัสลัก

มรรค 5 ยอมรับความรู้ นำสู่เทคโนโลยี เลือก การศึกษาดูงาน เสนอที่จะไปศึกษาดูงาน 2 แห่ง คือ จังหวัดพะเยา หรือ จังหวัดลำปาง

จากการคัดเลือกแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาชาวบ้าน มีการพูดคุยกันเรื่องเนื้อหาที่ถ่ายทอดให้กับเด็ก มีการทำตารางการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ประสานทางผู้รู้ในการจัดสรรเวลาในการถ่ายทอดให้กับเด็ก

กิจกรรมนี้ได้มีการจัดทำเนียบแหล่งเรียนรู้ ผู้รู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนบ้านทาปู่ รวมทั้งได้ตารางการเรียนการสอน

- คณะกรรมการดำเนินงาน ผู้เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินงานต้องสรุปกิจกรรมร่วมกันทุกครั้ง กับ

- คณะกรรมการวิจัยร่วม นำข้อมูลจากการสรุปกิจกรรมแต่ละครั้งมาร่วมพิจารณา 10 กิจกรรม

หลังจากการทำกิจกรรมคณะกรรมการ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้รู้ ผู้ปกครองนักเรียน และแกนนำชุมชน ได้ร่วมกันสรุปบทวนเนื้อหา ทั้งจากที่ได้พูดคุยกัน และจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ถ่ายทอดต่าง ๆ เช่น พูดคุยถึงปัญหาที่พบจากการทำกิจกรรม และการวางแผนแนวทางแก้ไขปัญห พร้อมทั้งการหาแนวทางการดำเนินงานต่อไป นอกจากนี้มีการนำเสนอผลการจัดกระบวนการเรียนการสอนหลักจากที่ได้ทำในภาคเรียนที่ 1 ทั้งวิชาบูรณาการและวิชาหลัก โดยนำผลงานของนักเรียนมานำเสนอ และร่วมกันแลกเปลี่ยน ซึ่งผลสะท้อน คือ งานในภาคเรียนที่ 1 มีมากเกินไป นักเรียนไม่มีเวลาร่วมช่วยผู้ปกครองทำงานบ้าน และนักเรียนบางคนทำงานไม่เสร็จ เนื้อหาในชิ้นงานไม่ชัดเจน ดูไม่รู้เรื่อง เด็กนักเรียนและผู้ปกครองบางคนยังไม่เข้าใจ รวมทั้งผู้ปกครองยังห่วงเรื่องกระบวนการเรียนรู้ในวิชาหลักว่าจะไม่เพียงพอ ซึ่งจะทำให้เด็กนักเรียนมีปัญหาเรื่องการอ่านออกเขียนได้

จากการสรุปกิจกรรมร่วมกันและจากผลสะท้อนที่เกิดขึ้นได้ มีการทบทวนวางแผนงานมรรคใหม่ เน้นการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น ต้องมีการปรับกระบวนการทำงานในแต่ละกิจกรรมโดย ครูผู้ประสานงานต้องบูรณาการเนื้อหา ผู้สังเกตต้องบันทึกข้อมูลที่พบเห็นทุกครั้ง เพื่อที่จะได้นำมาจัดกระบวนการ และต้องมีการทำความเข้าใจร่วมกันก่อนทั้ง วิทยากร ครูผู้ประสานงาน และผู้สังเกตการณ์การเรียนการสอน

1.3 ขั้นสรุปบทเรียน กิจกรรมที่ทำ ได้แก่

- คณะกรรมการวิจัยได้สรุปผลการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้วางไว้ และนำผลการดำเนินงานเสนอต่อชุมชนในรูปของการจัดนิทรรศการ โดยให้ชุมชนเข้าเยี่ยมชม และเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ มีการตอบข้อซักถาม สัมภาษณ์ ต่อการดำเนินงานที่ผ่านมา

วันที่ 28 มีนาคม 2544 มีการจัดนิทรรศการและประชุมก่อนปิดภาคเรียน ผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย ผู้ปกครองในชุมชน 75 คน นักเรียน 83 คน เจ้าหน้าที่อนามัย 2 คน เจ้าหน้าที่จาก สปอ. แม่ทา 1 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจ 3 คน และคณะกรรมการวิจัย 13 คน ในการดำเนินงานเป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานให้กับผู้ที่

เกี่ยวข้อง รูปแบบเป็นการจัดนิทรรศการ โดยนำผลงานของนักเรียนในแต่ละชั้นเรียน แยกเป็นรายวิชาให้เห็นชัดเจน มีนักเรียนประจำแต่ละชั้นเพื่อนำเสนอ อธิบาย และบันทึกความคิดเห็นต่อผลงาน

ผลการดำเนินงาน ได้รับความสนใจจากผู้เข้าร่วมทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชน สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบ้านและโรงเรียนมากขึ้น

- ร่วมสรุปบทเรียนทั้งหมดกับเจ้าหน้าที่ สกว.ภาค ผู้รู้และผู้มีประสบการณ์รวบรวมเก็บข้อมูล คณะกรรมการวิจัย สรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย

วันที่ 11 ธันวาคม 2543 ณ โรงเรียนบ้านท่ากู่ มีผู้เข้าร่วมประชุม 20 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการวิจัย ผู้รู้ในชุมชน และตัวแทนจาก สกว. กระบวนการเป็นการนำเสนอการดำเนินงานที่ผ่านมา แลกเปลี่ยนซักถามแนวคิด ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา

เป้าหมายของการทำงานวิจัย คือ ผลที่จะเกิดกับนักเรียน คณะกรรมการวิจัย แหล่งงบประมาณสนับสนุนภาพลักษณ์ของโรงเรียน การพัฒนาชุมชนไปพร้อมกับพัฒนาโรงเรียน มีคำถามจากแหล่งทุนว่า ทำไมพวกเราถึงทำการวิจัยในหัวข้อการเรียนการสอน ทั้งที่เป็นหน้าที่ของครู ทำไมถึงต้องพึ่งกองทุน และทำไมโรงเรียนต้องพึ่งชุมชน ซึ่งทีมวิจัยเสนอว่า การศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความช่วยเหลือ ความร่วมมือจากทุกด้าน ทุกคนในชุมชนสามารถเป็นแบบอย่าง หรือเป็นครูถ่ายทอดความรู้ สู่ลูกหลาน และนักเรียน ได้ตลอดเวลา ผู้ปกครองมีความคิดว่าไม่อยากให้โรงเรียนท่ากู่เป็นโรงเรียนที่ไม่มีเด็กเรียน อยากให้มีอยู่ในชุมชนบ้านท่ากู่ โดยขอความร่วมมือผ่านทุกฝ่ายและทางชุมชนบ้านท่ากู่เต็มใจให้ความร่วมมือกับโรงเรียนทุกด้าน ถึงแม้โรงเรียนจะไม่มีผู้บริหารก็ตาม สรุปผลการเรียนการสอนที่ผ่านมาโดยนำผลงานของผู้เรียนเสนอให้ดูและนำนักเรียนมาอธิบายถึงผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ของมรรคที่ผ่านมา ซึ่งผลของการนำเสนอนักเรียนยังไม่สามารถอธิบายและสรุปได้ จะเป็นการตอบคำถามของผู้สอบถามเพียงอย่างเดียว โดยมีเสนอแนะให้สอนนักเรียนรู้จักวิเคราะห์ เปรียบเทียบ เลือกแบบอย่างที่ดี

ที่ประชุมได้ร่วมกันตั้งข้อสังเกตต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ผ่านมามีการสอบถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันหรือเปล่า เกิดปัญหาอะไรบ้าง หาแนวทางแก้ไขปัญหากันอย่างไร ปัญหาการขาดรายได้ของผู้เข้าร่วมทำงาน เพราะทางโรงเรียนไม่มีรายได้ มีแต่รายจ่าย

สรุปปัญหาและแนวทางได้ดังนี้

- เวลาของผู้สอนที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน พบว่าผู้สอนเต็มใจใช้เวลาตามแต่ว่าง และไม่ติดภาระจำเป็นจริง ๆ มีการจัดตารางสอนให้ตรงกับช่วงเวลว่าง และควรมาคำตอบแทนให้ผู้สอน เพื่อทดแทนรายได้ของผู้สอนจากการทำหน้าที่เดิม
- ชุมชนบางกลุ่มยังไม่เข้าใจการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน ผู้นำต้องประชุมชี้แจงทุกครั้งที่มีการรวมตัวของชุมชนไม่ว่า สถานที่ใดของชุมชน

- ระยะเวลา การจัดกิจกรรมควรคำนึงถึงเวลาของชุมชนที่จะมีเหตุการณ์ ประเพณี ช่วงการประกอบอาชีพค่อนข้างจะชัดเจน ควรทำปฏิทินการทำงานของชุมชนและปฏิทินการทำงานของโรงเรียน เพื่อลดปัญหาการทำงานระหว่างโรงเรียนและชุมชน

โดยสรุปแล้ว การเสนอแนวทางการปรับเปลี่ยนกระบวนการเพื่อพัฒนางานอย่างมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนนั้น ต้องให้เวลากับผู้เข้าร่วมกิจกรรม การกระทำในลักษณะเร่งรัดไม่เป็นผลดี เช่น การสอนของปราชญ์ชาวบ้านควรปล่อยให้ไปไปตามธรรมชาติ การกำหนดเกณฑ์หรือเวลาให้ปราชญ์ชาวบ้านจะทำให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ไม่ต่อเนื่อง และการประสานความเข้าใจในงานที่ทำของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สังเกต ผู้ประสานงาน ผู้เรียน ควรนำข้อมูลที่ได้มาสรุปร่วมกันทันที ไม่ควรทิ้งช่วง หรือปล่อยเวลาผ่านไป เพราะจะทำให้กระบวนการดำเนินงานของคณะทำงานเปลี่ยนไป ดังนั้น ในส่วนของการคัดเลือกบุคคลทำงาน ต้องมีคุณสมบัติที่พร้อมสำหรับการเรียนรู้เพื่อที่จะเข้าใจถึงกระบวนการทำงานอย่างแท้จริง

3. การสร้างกระบวนการจัดการของชุมชนที่ส่งเสริมการจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การสร้างกระบวนการจัดการของชุมชนที่ส่งเสริมการจัดการกระบวนการเรียนรู้โรงเรียนบ้านทาภู ตำบล ทาปลาตุง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เริ่มจากการนำเนื้อหาเกี่ยวกับความเข้าใจและความจำเป็นถึงการปฏิรูป การศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นตัวนำเพื่อเชื่อมต่อการศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของ ชุมชน ความต้องการต่อการจัดการศึกษาของชุมชน ในความต้องการมีส่วนร่วมต่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ เพื่อ พัฒนาชุมชน สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่มีในชุมชนได้ ซึ่งชุมชนต้องร่วมดำเนินงานและมีความรู้เรื่องที่ เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นนโยบายของทาง ราชการเพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนางานด้านการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อมของชุมชน
- การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มาจากความรู้ ความเข้าใจทุกฝ่าย โดยมีการคิดร่วมกันทุกขั้นตอน สรุปแนวคิดลงสู่การปฏิบัติร่วมกัน หาแนวประเมินผล ร่วมกัน จะเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง
- หลักสูตรชุมชน การศึกษาสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนเป็นพื้นฐานการพัฒนาชุมชน ซึ่ง ในกระบวนการสร้างหลักสูตรชุมชน ก็อาศัยการพัฒนาชุมชนเป็นแบบอย่าง โดยสอบถามความต้องการของ ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน และนำเสนอ พ.ร.บ การศึกษาแห่งชาติ 2542 เพื่อหาแนวทางสร้าง หลักสูตรชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ไปสู่ระบบการพัฒนาชุมชนต่อไป
- การอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน สืบสานภูมิปัญญาชุมชนโดยนำเข้าสู่การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้เป็นไปแบบธรรมชาติ เพื่อปลูกฝัง ให้ชุมชน รัก ห่วงแหน ภูมิปัญญาของชุมชนและ สืบสานต่อไปด้วยความภาคภูมิใจ
- ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เป็นการสร้างจิตสำนึกของผู้ที่อยู่ในชุมชนต้องรู้และเข้าใจที่มาที่ไปและสภาพ ความเป็นอยู่ของชุมชนที่อยู่อาศัย และเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการคิดโครงการต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน ตนเอง
- ปัญหาและความต้องการของชุมชน เป็นกระบวนการเรียนรู้การวิเคราะห์สภาพความเป็นอยู่ที่ผ่านมาและจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต เปรียบเทียบ คิดค้นหาสาเหตุ เพื่อคิดค้นหาวิธีการแก้ปัญหานั้นโดยใช้ กระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ต่อไป

ซึ่งสถานการณ์และเนื้อหาเหล่านี้เป็นตัวเชื่อมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจ การจัด กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่ผ่านมากกระบวนการเรียนรู้จะเกิดกับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ในการ ดำเนินงานครั้งต่อไป ยังคงต้องใช้เนื้อหา ขั้นตอน และกระบวนการเดิม แต่เพิ่มการสร้าง ความเข้าใจให้มากขึ้น ส่วนเนื้อหาที่จะจัดเป็นสาระของการจัดการกระบวนการเรียนรู้นั้น ต้องเป็นเนื้อหาที่มาจากความเข้าใจ และพอใจ

ของชุมชนอย่างชัดเจน โดยคำนึงถึงความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ที่ตามมาของการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยเนื้อหาตามโครงสร้างของหลักสูตรชุมชน ซึ่งผลการจัดที่ผ่านมาสามารถแสดงรายละเอียดของการจัดการเรียนรู้ได้ดังต่อไปนี้

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในมรรคที่ 1 สืบฮีตสานฮอย ตามรอยบรรพชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำมาหากินของคนรุ่นก่อนคือการปลูกข้าวสาลี โดยใช้ภูมิปัญญาในชุมชนที่มีประสบการณ์ในการปลูกข้าวสาลี คือ ลุงสมหวัง เสนางาม มาช่วยถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนและผู้ร่วมงานเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน สามารถทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันถึง ปัญหาและความต้องการ ขั้นตอน วิธีการ ในการทำมาหากินด้วยการปลูกข้าวสาลี และวิเคราะห์ผลดี ผลเสีย ที่เกิดจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนรู้สามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในมรรคที่ 2 ตัวตนหมู่เฮา รู้จักศึกษา ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพของคนในครอบครัวและการเลี้ยงดูทารกแบบคนรุ่นก่อนใช้ภูมิปัญญาที่มีประสบการณ์ในชุมชน คือ แม่อุ้ยจุม ถาพนัสลัก ซึ่งเป็นหมอดำแย ช่วยถ่ายทอดความรู้ และให้แม่อุ้ยฟอง โยธาใหญ่ ซึ่งเป็นแม่เฒ่าที่มีลูกดก และสามารถเลี้ยงดูลูกให้รอดชีวิตได้ทุกคนมาช่วยถ่ายทอดประสบการณ์ให้ผู้เรียนรู้ได้เรียนรู้ไปพร้อมกัน ผลจากการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนรู้ได้รู้และเข้าใจวิธีดูแลรักษาแบบเดิมแล้วเชิญเจ้าหน้าที่ผดุงครรภ์ สถานีอนามัยมาปรึกษาให้ความรู้แบบปัจจุบันให้นักเรียนได้เรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมาะสมและเป็นไปได้ เลือกให้เป็นแนวทางปฏิบัติของตนเองได้ต่อไป

การจัดกระบวนการเรียนรู้มรรคที่ 3 พัฒนาท้องถิ่น อิงภูมิปัญญา ได้เรียนรู้กับตำรายาพื้นบ้านที่มีในชุมชนด้วยในหมู่บ้านทาภูมิผู้รู้เกี่ยวกับตำรายาเมืองอยู่หลายท่านจึงส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ได้เรียนรู้ เป็นการสนับสนุนภูมิปัญญาและหาแนวทางนำเอาภูมิปัญญาเหล่านั้นมาพัฒนาชุมชนของตนเองได้ โดยให้ผู้รู้เกี่ยวกับตำรายาเมืองที่มีในชุมชนเข้ามาถ่ายทอดความรู้ คือ พ่ออุ้ยหนานสิงห์ เสนางาม พ่ออุ้ยศรีมูล กันธิมาพงศ์ และพ่ออุ้ยหนานจำลอง พงศ์เก ผู้เรียนรู้ได้เรียนรู้และรู้จักตำรายาหลายชนิดที่มีอยู่หมู่บ้านและเรียนรู้วิธีการสร้างตำรายาตำรับรักษาโรคหิดสิดวงทวาร ซึ่งการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนรู้ได้ประสบการณ์เกี่ยวกับการรู้จักสมุนไพร การเก็บสมุนไพรมาสร้างด้วยยา วิธีการสร้างยาเมือง วิธีการใช้ยาเมือง ทำให้ผู้เรียนรู้สนุกสนานเรียนรู้ด้วยความเป็นกันเองรักและผูกพันกับผู้รู้เหมือนญาติผู้ใหญ่ อยากเรียนรู้ถึงวิธีการผลิตเมืองและการหาสรรพคุณของสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งจะเรียนรู้ต่อไปในภาคเรียนต่อไป

การจัดกระบวนการเรียนรู้ มรรคที่ 4 พึ่งพาอาชีพ รักสิ่งแวดล้อม ได้นำปัญหาของชุมชนที่ทำลายสภาพแวดล้อมด้วยการทำมาหากินของชุมชนที่ใช้ปุ๋ยเคมีมากเกินไป โดยใช้แนวคิดตามพระราชบัญญัติ

การทำเกษตรแบบผสมผสานมาจัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากการพาไปดูกิจกรรมที่สถานที่ที่เป็นแบบอย่างเช่นการปลูกพืชผักที่ปลอดสารพิษ การเลี้ยงสัตว์ที่ครบวงจร ที่มีอยู่ในชุมชน จึงจัดกิจกรรมเน้นการปฏิบัติจริง และขอให้ผู้รู้ในชุมชนมาช่วยถ่ายทอดประสบการณ์ให้ผู้เรียน การเลี้ยงวัวขุน โดยนายสังข์จันทร์ ธิตุลдук มีประสบการณ์ในการดูวัวเพื่อซื้อขาย และการเลี้ยงหมู นางวัลภา ศรีนาม มีประสบการณ์ในการเลี้ยงหมูแบบครบวงจร เช่น การเลี้ยงแม่พันธุ์ การผสมพันธุ์ การทำคลอด การเลี้ยงขุน การเชือดชำแหละ การจำหน่ายเนื้อหมู และการผสมอาหารหมู นาง มาลี ทศพนัสลัก มีประสบการณ์ในด้านการปลูกพืชตามฤดูกาลไว้รับประทานและเหลือจำหน่าย ผู้เรียนได้ประสบการณ์จากการจัดกิจกรรมหลายด้านทั้งประสบการณ์การทำงาน การคิดคำนวณ การหารายได้เสริมจากการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมอยู่ในระยะสั้นจึงทำให้ผู้เรียนวิเคราะห์เห็นข้อดีข้อเสียเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมปฏิบัติเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในมรรคที่ 5 ยอมรับความรู้ ก้าวสู่เทคโนโลยี ใช้กิจกรรมพานักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนไปดูงานที่สนับสนุนการเรียนการสอนตามมรรคต่าง ๆ ด้วยกัน ผลที่ได้รับทำให้ความเข้าใจของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนชัดเจนขึ้นและความรู้ที่ได้รับสามารถนำมาเป็นแนวปรับเปลี่ยนพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนหลายด้านเช่น ด้านการอนุรักษ์สมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชน การคิดค้นหาภูมิปัญญาด้านวิทยาศาสตร์เพื่อการดำรงชีวิตมาประยุกต์จัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ในภาคเรียนต่อไป

การปรับเปลี่ยนกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมเป็นการคิดและทดลองสอน ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนตามความต้องการ ความเหมาะสม และตามประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในขณะนั้น ๆ ซึ่งการดำเนินงานนั้น ควรมีการรวบรวมข้อมูล ปัญหา ความต้องการ ที่ต้องการพัฒนาเพื่อกำหนดเป็นแผนการดำเนินงานจากความต้องการของทุกฝ่าย และทำความเข้าใจกับชุมชนให้ชัดเจนเพื่อเพิ่มความต้องการให้ ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม การจัดระยะเวลาต้องเป็นไปตามความเหมาะสมของชุมชน หลีกเลี่ยงระยะเวลาที่ชุมชนต้องทำงานที่จำเป็น เช่น ช่วงเวลาปลูกข้าว เกี่ยวข้าว และ เก็บข้าวโพด ใช้สถานที่ ใช้โรงเรียนเป็นตัวเชื่อมเนื่องด้วยลูกหลานของชุมชนอยู่ในโรงเรียนสามารถขอความร่วมมือจากชุมชนได้สะดวกกว่า สรุปวิธีการดำเนินงานตามกิจกรรมตามระยะเวลาต่าง ๆ ชี้แจงชุมชนรับรู้ทุกฝ่ายเพื่อประสานความร่วมมือและคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมและมีความเต็มใจเข้าร่วมทีมดำเนินงาน ควรให้ผู้นำและทีมงานวิจัยพบกันบ่อยกว่าเดิมเพื่อการเก็บข้อมูลอย่างหลากหลายและต่อเนื่องจากช่วยให้ได้บทเรียนที่ชัดเจนเหมาะสมตามความต้องการของทุกฝ่าย สามารถสร้างเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้ชุมชนใกล้เคียงนำไปพัฒนางานของชุมชนได้ หรือรู้จักขยายเครือข่ายแนวคิดการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบแนวทางที่สรุปและปรับเปลี่ยนกิจกรรมเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 มีดังนี้

มรรคที่ 1 สืบฮีตสานฮอย ตามรอยบรรพชน

เพื่อเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่มีอยู่ในชุมชนให้มิสูญหายไปพร้อมกับชุมชนเพื่อเป็นสมบัติทางภูมิปัญญาให้รุ่นลูกหลานได้ชื่นชมและเลือกปฏิบัติตามด้วยความพอใจและชื่นชมในชุมชนของตนเอง ใช้การจัดกระบวนการเรียนรู้เรื่อง ดนตรีพื้นเมืองการแสดงพื้นบ้าน

มรรคที่ 2 ตัวตนหมูเฮา ชู้จักฮักษา

เพื่อให้รู้จักการดูแลสุขภาพร่างกาย ดูแลสุขภาพจิตใจของตนเองและคนใกล้เคียง บนพื้นฐานของการพัฒนางานทั้งระบบ การเข้าใจและการนำเอาภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพ มาใช้ในชีวิตรประจำวัน เป็นการส่งเสริมให้เกิดการคิด ค้นคว้า วิเคราะห์เพื่อมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและสืบทอดไปสู่รุ่นลูกหลาน ได้ใช้กระบวนการเรียนรู้จาก การละเล่นพื้นบ้าน เป็นการส่งเสริมสุขภาพ

มรรคที่ 3 พัฒนาชุมชน ค้นหาภูมิปัญญา

เพื่อเสาะแสวงหาภูมิปัญญาที่มีในชุมชน มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าโดยใช้กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถเผชิญกับเหตุการณ์ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมใช้การจัดกระบวนการเรียนรู้จาก การเรียนรู้ตำรายาเมือง ต่อเนื่องจากภาคเรียนที่ผ่านมา

มรรคที่ 4 พึ่งพาอาชีพ รักสิ่งแวดล้อม

การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาสิ่งแวดล้อมในการทำมาหากินและประกอบอาชีพแบบยั่งยืนใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้เรื่อง การรวมทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นกิจกรรมเสริมให้ชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

มรรคที่ 5 ยอมรับความรู้ นำสู่เทคโนโลยี

เป็นการเสาะหานวัตกรรมที่ช่วยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ไปสู่เป้าหมาย โดยพัฒนาจากภูมิปัญญา นำภูมิปัญญามาวิเคราะห์และปรับใช้กับสถานการณ์ในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม โดยใช้กระบวนการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

จากการปรับเปลี่ยนเนื้อหา กิจกรรม ตามความเหมาะสมและความต้องการของทุกฝ่าย ได้คัดเลือกบุคคลที่ให้ความสนใจและสนับสนุนเข้าร่วมเป็นทีมดำเนินงานวิจัย และกำหนดบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ จัดทำโครงสร้างการทำงานของทีมงานและร่วมกันพิจารณาแนวทางดำเนินงานเพื่อนำไปปฏิบัติในภาคเรียนที่

แผนงานต่อเนื่อง

การจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นภารกิจที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินงาน เพื่อการนำเอาปัญหาที่พบ มาปรับเปลี่ยนแนวทางดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านคุณภาพและด้านปริมาณ ในแผนงานการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านทาภู ที่ผ่านมา เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยนำบทเรียนจากการทำงานมา ปรับเปลี่ยน แผนดำเนินงานให้เกิดกระบวนการทำงานตามความเหมาะสมจากทุกฝ่าย โดยใช้วิธีคัดเลือกบุคคล เข้าร่วมทำงานตามความพร้อมและความเหมาะสม โดยยึดหลักการทำงานจากการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมี ส่วนร่วมที่นำแนวคิดและข้อเสนอแนะจากทุกฝ่ายเป็นแนวทางพัฒนางานด้านต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งข้อมูลจาก การเสนอแนะการแสดงความคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ สรุปได้ดังต่อไปนี้

ผู้รู้ ภูมิปัญญา ยินดีและเต็มใจที่จะถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่กับลูกหลาน ถ้าสิ่งเหล่านั้นเป็นความ ต้องการของลูกหลานเมื่อลูกหลานเรียนรู้แล้วต้องช่วยกันสืบทอดต่อไป

ผู้สังเกตการสอนจากชุมชน เด็กนักเรียนมีความสนใจไม่เท่ากัน กลุ่มที่สนใจเรียนรู้และตั้งใจเก็บข้อมูล สามารถจัดทำเป็นชิ้นงานที่น่าชื่นชมการมีส่วนร่วมการเรียนรู้ทำให้ตนเองได้มีความรู้แลกเปลี่ยนความรู้กับ หมู่คณะเกิดความคิดว่ามีเนื้อหาอีกมากที่ลูกหลานควรเรียนรู้และสืบทอด

ผู้ปกครองนักเรียน การจัดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะนี้เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ตาม ความต้องการแต่ความต้องการของเด็กบางคนไม่ชอบไม่เรียนจึงไม่มีชิ้นงานหรือทำงานได้ไม่ดีและไม่เกิดการ เรียนรู้

นักเรียน ชอบการเรียนรู้แบบนี้ ทำให้ได้มีความรู้หลายด้าน เวลาเรียนสนุกผู้สอนไม่ดุ พูดคุยเข้าใจง่าย มีเวลาทำงานมาก

ครูผู้สังเกต การจัดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายต้องประสานความ เข้าใจซึ่งกันและกันเพื่อกำหนดแนวทางถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียน ผู้เรียนมีความพอใจต่อการเรียนรู้ เพื่อให้การ เรียนรู้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ครูต้องประสานความรู้ในลักษณะบูรณาการเนื้อหาที่ได้รับตามสาระการเรียนรู้โดย สนับสนุนให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์กันเอง

ผู้ร่วมดำเนินงานวิจัย การจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นเรื่องของโรงเรียนให้ทางครูเสนอแนวทางทางผู้นำ ชุมชนยินดีให้การสนับสนุน จากการที่ได้พบกันบ่อยครั้งทำให้เข้าใจถึงความจำเป็นของการจัดกระบวนการ เรียนรู้มากขึ้นกว่าเดิม

ผู้มีส่วนรับรู้ ศักขานเทศก์ การสร้างควมเข้าใจของทุกคนที่มีส่วนร่วมเป็นสำคัญที่สุดที่จะส่งเสริมและผลักดันให้การจ้ดกระบวนการเรียนรู้เป็นได้ตามเป้าหมาย ต้องอาศัยระยะเวลาและความตั้งใจของผู้มีส่วนร่วมทุกคน

ผู้รับผิดชอบโครงการ การจ้ดกระบวนการเรียนรู้เป็นภาระหน้าที่ของครูผู้สอนการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจ้ดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้ครูผู้สอนสามารถรู้และเข้าใจในปัญหาและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องวางแผนการทำงานร่วมกันได้อย่างเป็นระบบและเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกันกระบวนการเรียนรู้ช่วยพัฒนาทุกคนที่มีส่วนร่วมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละคน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการดำเนินงานวิจัย

1. เพื่อให้บุคลากรในชุมชนเข้าใจและให้ความร่วมมือในหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนตามความสามารถทุกชั้นตอนทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

การดำเนินกิจกรรมโดยมีการประชุมแลกเปลี่ยนแนวคิดเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นำข้อมูลจากการประชุมแต่ละครั้งเป็นตัวชี้วัดความก้าวหน้าของการดำเนินงาน ในระยะแรกจะเป็นการชี้แจงทำความเข้าใจให้ชุมชนทราบถึงกรดำเนินงานของทีมงานวิจัยว่าทำไปโดยมีวัตถุประสงค์ไม่ต้องการให้โรงเรียนยุบรวมตามนโยบายของทางราชการ โดยให้ชุมชนเข้ามาร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยเสาะหาผู้รู้ ภูมิปัญญา หรือปราชญ์ ที่มีอยู่ในชุมชน มาช่วยถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกหลาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันถึงการอนุรักษ์ สืบสาน ภูมิปัญญาของชุมชน โดยครูประสานการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้บูรณาการกับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ได้รับผลสะท้อนจากการแสดงความคิดเห็นว่าการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวบุคลากรในชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจ เกรงว่าบุตรหลานตนเองจะไม่ได้เรียนหนังสือ การดำเนินงานอยู่ในช่วงเวลาน้อยเกินไป ไม่สามารถสรุปให้เห็นชัดเจนว่ากิจกรรมที่จัดเกิดผลดีผลเสียที่มองเห็นชัดเจน ในการชี้แจงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มคนที่เข้าร่วมจะเข้าใจและสนับสนุนให้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบเดิมต่อไป เพื่อผลที่เกิดขึ้นในระยะยาว และเต็มใจให้ความร่วมมือในหลักการแต่มีการเสนอแนะให้ทีมงานประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจในกลุ่มคนที่ไม่เข้าใจและไม่เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อเป็นการประสานความเข้าใจ ถ้าชุมชนไม่เข้าใจผลที่ตามคือจะไม่ได้รับความร่วมมืออย่างจริงจัง

2. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขตามศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน

การดำเนินงานจะเปิดโอกาสให้ชุมชนเสนอตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนโดยจัดตั้งเป็นทีมงานดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมวางแผนงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมสรุปงานเพื่อพัฒนางาน และประชาสัมพันธ์งานที่ทำให้ทุกฝ่ายในชุมชนเข้าใจ จึงเป็นกระบวนการที่ต้องทำความเข้าใจในทีมงานถึงวัตถุประสงค์และความคาดหวัง ที่จะเกิดขึ้นกับทุกฝ่ายในลักษณะแตกต่างกันไป ผลที่เกิดจากการดำเนินที่ผ่านมา ทีมงานยังไม่เข้าใจในแผนงานอย่างชัดเจน และผลการทำงานยังไม่ชัดเจนด้วยระยะเวลาดำเนินงานน้อย การให้ความร่วมมือของทีมงานยังติดขัดเรื่องเวลาและภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบในชุมชนหลายด้าน ในส่วนความพอใจ ความต้องการของทีมงาน ยังมีความต้องการที่จะร่วมมือ

ดำเนินงานต่อไปโดยอาศัยอุปสรรค ปัญหา ที่พบจากทำงานผ่านมาเป็นตัวปรับเปลี่ยนกิจกรรมเพื่อหลีกเลี่ยง ปัญหาที่จะเกิดในโอกาสต่อไป ซึ่งกระบวนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมนี้สามารถพัฒนากระบวนการคิดของ ทีมงาน และมีโอกาสแลกเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน และปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งทีมงานตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจ ในปัญหาและความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกัน ให้กับ ชุมชนเป็นไปในแนวเดียวกัน และพัฒนาการทำงานของทีมงานเพื่อผลที่เกิดกับลูกหลานนักเรียน ทีมงาน และ พัฒนาชุมชน ต่อไป

จากผลการดำเนินงานวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

การจัดการเรียนการสอนแบบเดิม

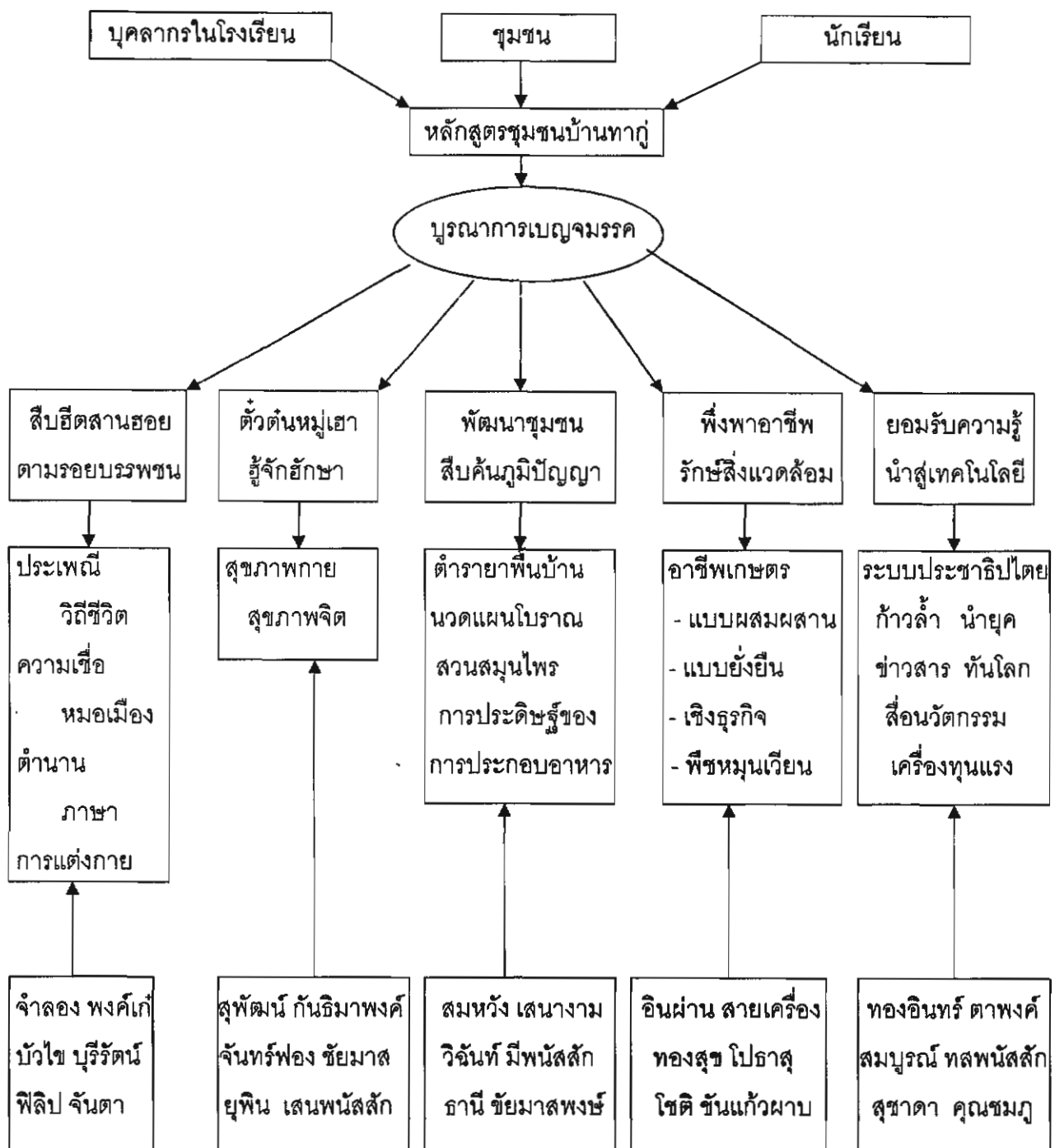
การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านท่ากู่ในช่วงก่อนดำเนินงานวิจัยพบปัญหาในด้านบุคลากร ครูผู้สอนไม่ครบชั้นเรียน ตำแหน่งผู้บริหารไม่มี ต้องใช้ครูสายการสอนปฏิบัติงานด้านบริหารแทน หน่วยงาน ทางการจึงร่วมแก้ปัญหาโดยให้นำนักเรียนระดับอนุบาล 1-2 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 –2 ไปเรียน เรียนร่วมกับโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียงโดยดำเนินงานในภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2542 ซึ่งการนำนักเรียนไป เรียนร่วมกับโรงเรียนอื่นนั้นทำให้เกิดปัญหาด้วยความไม่เข้าใจของผู้นำชุมชน ความแตกต่างของความเป็นอยู่ ของนักเรียนและความห่วงใยลูกหลานของผู้ปกครองในด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตใจของนักเรียน ด้วยนักเรียนยังอายุน้อยความรับผิดชอบมีน้อยต้องตื่นเช้าเพื่อนั่งรถเดินทางไปโรงเรียนจึงเป็นภาระของ ผู้ปกครองเพิ่มขึ้นในเรื่องการเตรียมหาอาหารให้นักเรียนรับประทานบางครั้งไม่ทันเวลาที่นักเรียนรีบไปโรงเรียน ด้วยผู้ปกครองมีอาชีพที่ต้องใช้เวลาในช่วงเช้ามีดทำงาน จึงทำให้เกิดปัญหาหลายด้านทำให้ชุมชน โดยคณะกรรมการโรงเรียนและผู้ปกครองนักเรียนรวมตัวกันไปขอความเห็นใจจากส่วนราชการให้ลูกหลาน กลับมาเรียนในโรงเรียนเดิม โดยให้เหตุผลดังกล่าวและไม่อยากให้โรงเรียนต้องยุบในอนาคต ซึ่งในการไปเรียน ร่วมกับโรงเรียนใกล้เคียงในครั้งนั้นใช้เวลา สองเดือน ชุมชนจึงได้รับเอาลูกหลานกลับมาเรียนที่โรงเรียน บ้านท่ากู่เหมือนเดิมในช่วงก่อนปิดภาคเรียนที่ 2 ชุมชนจึงมาร่วมปรึกษาหาแนวทาง เสนอแนะแนวทาง เพื่อการจัดการเรียนการสอนอย่างไรจึงจะเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนซึ่งเป็นบุตรหลานตนเอง และเป็นจังหวะเดียวกับแนวทางปฏิรูปการศึกษาในส่วนของ การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน การจัดการศึกษาในชุมชน

หลักสูตรชุมชนบูรณาการเบญจมรรค

คณะครูโรงเรียนบ้านทาปู่ มีทั้งหมด 6 คน ต้องรับผิดชอบนักเรียน 8 ระดับชั้น ด้วยผู้บริหารโรงเรียนไม่มีตำแหน่งให้ จึงมีการปรึกษาหารือกันในช่วงแรกเราจะปฏิรูปการศึกษาในส่วนของจัดการกระบวนการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามจะเหมาะสมและเกิดผลดีที่สุด ในช่วงปิดภาคเรียนคณะครูจึงศึกษาหาความรู้เพื่อหาแนวทางการปฏิรูปโดยเข้ารับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการเตรียมคนเพื่อการปฏิรูปการศึกษา หลายครั้ง และได้มีโอกาสสมัครเข้าร่วม อบรมสัมมนาประชุมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาศักยภาพครู เพื่อการปฏิรูปการศึกษาที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระหว่างวันที่ 5 – 7 เดือนพฤษภาคม 2543 จึงเกิดแนวคิดตรงกันเกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านทาปู่ จะต้องทำอะไร โดยจะมีการพูดคุยกันในช่วงนั่งรถไปกลับในการอบรมทุกวัน คณะครูที่ร่วมเข้าอบรมจะเห็นด้วยกับแนวทางที่จะนำมาปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้แบบ บูรณาการ จึงกลับมาขยายความคิดและขอความคิดเห็นและสนับสนุนจากคณะครูทุกคน คณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งทุกฝ่ายเห็นด้วยจึงร่วมกันวางแผนดำเนินงานในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2543 โดยร่วมมือกันจัดทำโครงสร้างหลักสูตรชุมชน โดยให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน และทุกคนต้องหาความรู้ประสบการณ์เพิ่มจากการอบรมสัมมนา และการไปดูงานที่เขาจัดได้ดี จึงได้โครงสร้างหลักสูตรและคำจำกัดความของหลักสูตรชุมชนบ้านทาปู่ คือ หลักสูตรบูรณาการเบญจมรรค

รูปแบบหลักสูตรบูรณาการเบญจมรรค

ในระยะเริ่มแรกคณะครูทุกคนมีส่วนในการจัดทำรูปแบบของหลักสูตรโดยกำหนดมาจากเนื้อหาและสภาพแวดล้อมในชุมชนผสมผสานกับสาระการเรียนรู้ กำหนดเป็นหลักสูตรแกนกลาง ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี 2542 ได้จัดทำรูปแบบของหลักสูตรได้ดังต่อไปนี้

จากรูปแบบของหลักสูตรได้นำทดลองใช้ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2543 โดยจัดโครงสร้างหลักสูตรกับเวลาการจัดสาระการเรียนรู้ โดยอาศัยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นเนื้อหาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นที่ศึกษาค้นคว้าและขอความร่วมมือจากผู้รู้ ภูมิปัญญาในชุมชน ช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ในช่วงนั้น พบปัญหาของความไม่พร้อม ความไม่เข้าใจของทุกฝ่าย จึงกลับมาทบทวนใหม่ จากการประชุมปรึกษาหารือกับคณะครูและกรรมการโรงเรียน ถึงการจัด

กระบวนการเรียนรู้ในลักษณะนี้ชุมชนมีความสนใจให้การสนับสนุนบางส่วน จึงหาแนวทางพัฒนาโดยจัดหาจัดตั้งคณะกรรมการจากชุมชนเข้ามาร่วมดำเนินงาน และช่วยประชาสัมพันธ์การจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบหลักสูตร บูรณาการเบญจมรรค นำเอาปัญหาที่พบจากภาคเรียนที่ 1 ปี 2543 มาปรับเปลี่ยนแก้ไขให้เหมาะสม โดยคณะกรรมการจากทุกฝ่ายรับรู้และร่วมกันวางแผนดำเนินงานในภาคเรียนที่ 2 ปี 2543 โดยกำหนดแผนงาน วิธีดำเนินงาน นำเสนอให้ผู้ปกครองรู้และทำความเข้าใจ แนวทางการดำเนินงานได้จากความต้องการของผู้เข้าร่วมเสนอแนวทางซึ่งจะมีผู้สนใจ อยากเรียนรู้ของชุมชน ผู้เรียน และร่วมมือกันเสาะหาผู้รู้ภูมิปัญญาที่ต้องมาร่วมสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งแผนดำเนินงานในภาคเรียนที่ 2 ปี 2543 และต่อเนื่องในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 ได้นำเสนอไว้ในภาคผนวก

สิ่งที่ได้รับจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรชุมชน บูรณาการเบญจมรรค

จากการดำเนินงานของหลักสูตรชุมชน บูรณาการเบญจมรรค ของโรงเรียนบ้านทาภู ได้จัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านมา 3 ภาคเรียน ซึ่งในแต่ละครั้งจะนำเอาปัญหาและอุปสรรคมาปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน โดยยึดตามแนวนโยบายที่ว่า ดี เก่ง มีสุข เป็นกระบวนการที่ผู้เรียน และผู้สอนจะต้องได้ในอัตราส่วนที่เท่า ๆ กัน จะทำให้เกิดผลดีกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ บูรณาการเบญจมรรค

นักเรียน เป็นบุคคลที่เป็นเป้าหมายหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาการเรียนรู้อย่างสูงสุด ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทุกครั้งต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนานชอบที่จะร่วมกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ จากการสอบถามความรู้สึก การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน สามารถวัดได้ถึงความสุขที่เกิดจากการเรียนรู้ ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่นักเรียนได้จากการร่วมกิจกรรมเป็นตัวพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

ครูผู้สอน เป็นบุคคลสำคัญที่สุดต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นบุคคลที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งการดำเนินงานตามแผนงานจะช่วยพัฒนาครูผู้สอนได้ทุกด้านด้วยเหตุการณ์การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องอาศัยไหวพริบและทักษะพิเศษของครูผู้สอน ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองโดยศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เทคนิค วิธีการใหม่ๆ มาเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อไม่ให้ผู้เรียนและผู้ร่วมงานเกิดความตึงเครียด เบื่อหน่าย ครูผู้สอนต้องปรับบุคลิกตนเองเป็นคนที่มีความสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มีความรู้รอบด้าน และทำตัวเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน ทำให้ครูผู้สอนมีโอกาสดูแลเรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมา

ชุมชน เป็นส่วนที่สนับสนุนให้กำลังใจทุกฝ่าย ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรชุมชน ประสบผลสำเร็จดีที่สุดหรือไม่นั้นชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่สุด ในการร่วมกันจัดกระบวนการเรียนรู้ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของโรงเรียน บุตรหลานของตนเอง ซึ่งทุกฝ่ายในชุมชนต้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือผลที่ได้ก็เกิดกับชุมชนทั้งหมด ซึ่งในชุมชนมีบุคคลหลายกลุ่มที่ได้รับผลจากการจัดกระบวนการเรียนรู้

ผู้ปกครองนักเรียน จะเป็นส่วนที่รับรู้ถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหลักสูตรชุมชน ในช่วงระยะแรก ผู้ปกครองนักเรียนบางส่วนไม่เข้าใจ ไม่อยากให้อาจารย์จัดการการเรียนรู้ในลักษณะนี้ด้วยเกรงว่าลูกหลานจะไม่ได้เรียนหนังสือ จากการที่ได้นำเสนอผลการเรียนรู้เมื่อสิ้นภาคเรียนทั้งสามภาคเรียนที่ผ่านมา ทำให้ผู้ปกครองเข้าใจ และให้การสนับสนุนให้ลูกหลานได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ในลักษณะนี้มากขึ้นจะสังเกตจากนักเรียนมีอุปกรณ์การเรียน การจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอทั้งที่ต้องมีการใช้จ่ายบ้างทางผู้ปกครองก็ยินดีสนับสนุนลูกหลาน ในส่วนการร่วมประเมินผลการเรียนรู้ของลูกหลานตนเองนั้นผู้ปกครองให้ความสนใจบางส่วน ถ้าพบปัญหาและไม่เข้าใจผู้ปกครองจะติดต่อสอบถามจากครูโดยตรง เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียน ครูผู้สอน กับผู้ปกครองนักเรียน

ผู้รู้ ปรารักษ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาในชุมชน เป็นบุคคลที่มีความรู้ลึกซึ้งที่ดีต่อโรงเรียนต่อชุมชน ต่อลูกหลาน ให้ความร่วมมือ ให้ความรู้ ด้วยความจริงใจเสียสละ โดยไม่ได้รับตอบแทนเป็นสิ่งของมีค่า ผลที่ท่านได้รับคือความภูมิใจ และการเป็นที่ยอมรับของชุมชน และเป็นสิ่งที่ชุมชนชื่นชมให้ความเคารพนับถือ ทุกท่านจะดีใจมากที่มีโอกาสได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์และความรู้ลึกซึ้งที่ดีต่อลูกหลานและผู้ที่มีส่วนรับรู้ ทุกคน ทำให้เกิดความผูกพัน ความอบอุ่น ต้องการให้ลูกหลานรับรู้และเรียนรู้เพื่อสามารถสืบทอดและนำไปพัฒนาตนเองและชุมชน

บุคลากรที่เป็นผู้นำในชุมชนและบุคคลที่ร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน ได้รับประสบการณ์ ความรู้ จากการร่วมดำเนินงาน การศึกษาดูงาน การประชุมชี้แจง การพบเห็นจาก สื่อ การประชาสัมพันธ์ โทรทัศน์ วิทยุ ทำให้บุคคลกลุ่มนี้ได้พัฒนาความคิด และให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมของโรงเรียนมาตลอด และเกิดความภูมิใจในโรงเรียนของตนเองเมื่อได้รับกล่าวชม การมาเยี่ยมชมจากคณะต่าง ๆ ซึ่งเหตุการณ์ลักษณะนี้เป็นพลังเสริมให้บุคคลกลุ่มนี้เสียสละเวลามาร่วมกันทำงานร่วมพัฒนาโรงเรียนในจิตสำนึกที่ดีว่า โรงเรียนเป็นของชุมชน ทุกคนในชุมชนต้องร่วมมือกันรับผิดชอบและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาทุกด้าน ผลประโยชน์ที่ได้รับตกกับลูกหลานและชุมชนตนเอง

กลุ่มองค์กรของชุมชนให้การสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน มีกลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. ได้ร่วมกิจกรรมโดยให้ความรู้ สนับสนุนการจัดกิจกรรม ร่วมวางแผนการทำงานทำให้เกิดการเรียนรู้นำไปพัฒนาการทำงานในกลุ่มแต่ละกลุ่มและสามารถให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ และการพัฒนางานต่าง ๆ ของกลุ่ม ซึ่งผลจากการทำงานเป็นกลุ่ม และการร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เป็นการพัฒนาระบบการทำงานไปพร้อมกัน

ความต่อเนื่อง

จากการดำเนินงานตามหลักสูตรบูรณาการเบญจมรรค ที่ผ่านมา 3 ภาคเรียน ทำให้เกิดแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน สามารถจัดเป็นหลักสูตรโรงเรียนบ้านทาภูที่ได้มาจากชุมชน มีโครงสร้างชัดเจน สามารถเลือกเนื้อหาได้ตามความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เป็นเนื้อหาในการจัด

กระบวนการเรียนรู้ในแต่ละภาคเรียนโดยยึดหลักการเรียนแบบบูรณาการกับทุกสาระการเรียนรู้ ให้เกิดทักษะกระบวนการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละมรรคนั้นจะต้องนำข้อมูลที่ผ่านมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อขอแนวทางที่เหมาะสมเลือกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และเลือกเนื้อหาตามความต้องการของผู้เรียน ในส่วนกระบวนการเรียนรู้นั้นต้องวางแผนดำเนินงานจากทุกฝ่ายรับรู้กำหนดเป็นแผนงานไว้ให้ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้ในแต่ละภาคเรียน ซึ่งในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 ได้สรุปปัญหาข้อดีข้อเสีย และได้วางแผนเนื้อหาการเรียนรู้ในมรรคต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

- มรรคที่ 1 สืบฮีตสถานฮอย ตามรอยบรรพชน เลือกเรียน ตำนานหมู่บ้านทาญ์
- มรรคที่ 2 ตัวต๋นหมู่เฮา อู้จักอักขร เลือกเรียน กีฬากรีฑานักเรียน
- มรรคที่ 3 พัฒนาชุมชน สืบค้นภูมิปัญญา ต่อเนื่องด้วยการทำข้าวแคบสมุนไพร
- มรรคที่ 4 ฟังพาอาชีพ รักษาสืบแวดล้อม เติมหักิจกรรมการรวมทุนและเพิ่มทรัพยากรธรรมชาติ
- มรรคที่ 5 ยอมรับความรู้ นำสู่เทคโนโลยี เรียนการจัดการห้องสมุดเพื่อสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้

ในการดำเนินงานตามหลักสูตรนั้นจำเป็นต้องมีทุนหรืองบประมาณสนับสนุน ด้วยผู้รู้และภูมิปัญญานั้นเสียสละเวลาทำมาหากินมาสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในระยะเวลาที่ไม่แน่นอนคงไม่กระทบต่อเวลาทำมาหากิน แต่การให้ผู้รู้และภูมิปัญญาชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้จนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และสืบทอดได้นั้นต้องใช้เวลาเยอะมาก จึงจำเป็นต้องคิดถึงค่าตอบแทนที่ผู้รู้ควรได้รับทดแทนกับการเสียเวลาทำมาหากินของท่าน ผู้ร่วมดำเนินงานจึงเห็นความจำเป็นต้องหาทุนหรืองบประมาณมาสนับสนุนในส่วนนี้เพื่อให้การศึกษาของโรงเรียนบ้านทาญ์พัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสม จึงร่วมมือจัดทำโครงการ กองทุนเพื่อการศึกษา โดยระดมทุนจากการบริจาคจากผู้ดำเนินงานและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นำเงินทุนที่หาได้ไปฝากไว้กับกองทุนเพื่อการพัฒนาบริหารจัดการ นำดอกผลที่ได้มาใช้จ่ายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในด้านค่าตอบแทนผู้รู้ การสนับสนุนการศึกษาดูงาน การดำเนินงานด้านเอกสาร เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ในระยะยาว ในการหาทุนสนับสนุนตอนนี้ยังได้ทุนจำนวนไม่มากทางคณะกรรมการจึงจัดทำโครงการจัดการทุนพัฒนาการศึกษาเพื่อผลักดันให้ชุมชนรับรู้และเห็นความจำเป็นในการจัดหาทุน จนเข้าใจถึงความเป็นหน้าที่ของชุมชนต้องจัดหาทุนมาสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้โรงเรียนสามารถเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ว่า บุคลากรในชุมชนเข้าใจและให้ความร่วมมือในหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนตามความสามารถทุกชั้นตอนเพื่อเสริมสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง กระบวนการวิจัย เป็นตัวเชื่อมให้เกิดความเข้าใจ การให้ความร่วมมือและการค้นหาความต้องการที่แท้จริงของผู้ปกครอง ชุมชน รวมถึงการปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยมีโอกาสศึกษา ประชุม พูดคุย ในจำนวนบ่อยครั้ง ทำให้ชุมชนเข้าใจในหลักการกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน ทุกชั้นตอน ซึ่งกระบวนการทำงานเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกฝ่าย ทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกในส่วนของจัดการศึกษาของลูกหลานเป็นภาระหน้าที่ที่ทุกคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบ

พัฒนาการทำงานเพื่อมุ่งหวังให้ลูกหลานได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับโครงสร้างการจัดการศึกษา ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทุกกิจกรรมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนทำให้เกิดความเข้าใจรักภูมิปัญญาในโรงเรียนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน

บทเรียนที่ได้จากการทำโครงการวิจัย

ความสนใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. ความสนใจของผู้ร่วมกิจกรรมเกิดจากความต้องการให้บุตรหลานที่มีที่เรียนอยู่ในชุมชน ไม่ต้องย้ายไปเรียนที่อื่น ต้องการให้มีสถานศึกษามีอยู่ในชุมชนตนเอง เป็นความต้องการของผู้ปกครองและผู้นำชุมชน
2. ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม เกิดจากต้องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และบูรณาการเนื้อหาไปทุกสาระการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ร่วมสืบสานภูมิปัญญาของชุมชน เป็นความต้องการ ของ กลุ่มครู กลุ่มกรรมการโรงเรียน และกลุ่มนักเรียน
3. ความสนใจของผู้ร่วมกิจกรรมเกิดจากต้องเรียนรู้กระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาไปสู่กระบวนการทำวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนสอน เป็นความต้องการของ กลุ่มครูผู้สอน และ นักเรียน
4. ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเกิดจากความต้องการประสานการทำงานกลุ่มไปสู่การพัฒนางานหมู่บ้านด้านอื่น ๆ คือกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน ครูผู้สอน
5. ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม เกิดจากต้องการเรียนรู้ และประเมินการทำงานของทีมงานวิจัย เสนอแนวทาง คือกลุ่ม ศิษยานุศิษย์ กลุ่มผู้ประเมินงานวิจัยจากสถาบันวิจัยต่าง ๆ
6. ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม เกิดจากแบบอย่างการจัดกระบวนการ ไปดำเนินงานในชุมชนตนเอง คือกลุ่มผู้สนใจทั่วไป

ความร่วมมือและความขัดแย้ง

ความเข้าใจของชุมชนบางกลุ่มคิดเสมอว่าโรงเรียนคือการสอนหนังสือและการสอนหนังสือเป็นหน้าที่ของครูและถ้าครูไม่ทำหน้าที่ดังชุมชนเข้ามาทำงานแทนจะทำให้เกิดผลกระทบกับบุตรหลาน ทำให้บุตรหลานตนเองไม่ได้เรียนหนังสือ ทำให้ผู้ปกครอง พ่อแม่ ต้องมาเสียเวลากับการเรียนของลูกมากขึ้น เสียเวลาทำมาหากิน สร้างข่าวลือว่าการจัดการเรียนรู้นี้ไม่เกิดผลดี ทำให้คนไม่เข้าใจจะย้ายลูกไปเรียนที่โรงเรียนอื่น และมีบางรายมีฐานะดี นำลูกไปเรียนโรงเรียนเอกชนในเมือง เหตุการณ์ลักษณะนี้เกิดขึ้นจะมีผลกระทบต่อโรงเรียนจะทำให้นักเรียนลดลง โอกาสยุบรวมโรงเรียนย่อมเป็นไปได้ง่าย จะมีการหารือในกลุ่มที่เข้าใจจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร ผลสรุปคือ จะมีการมอบหมายให้บุคคลที่น่าเชื่อถือและเข้าใจกระบวนการเข้าชี้แจงเป็นรายบุคคล อธิบายให้เข้าใจและขอความร่วมมือเพื่อชุมชน และกลับย้อนมาขอความร่วมมือจากครูในการจัดการเรียนการสอนในวิชาหลักยังจัดให้เต็มที่ และเพื่อการพัฒนาบุตรของชุมชน ครูจะต้องเป็นคนประสานการเรียนรู้ให้เข้าใจถึงกระบวนการทำงานที่เกิดขึ้นและสามารถเรียนรู้ได้ทุกอย่างที่สังคมต้องการ

ชุมชนก็ควรเรียนรู้ชุมชนตนเองให้เข้าใจ เพื่อหาแนวทางพัฒนาชุมชนตนเองต่อไป ไม่ใช่ให้นักเรียนเรียนหนังสืออย่างเดียว ซึ่งไม่ใช่การพัฒนาการเรียนรู้แบบองค์รวม ซึ่งการแก้ไขความขัดแย้งกลับกลายเป็นการให้ความร่วมมือกันมากยิ่งขึ้น สืบเนื่องจากความร่วมมือ การเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้นกว่าเดิม

บรรยากาศในการดำเนินงาน

การดำเนินงานตามโครงการวิจัยการจัดกระบวนการเรียนแบบมีส่วนร่วมเป็นตัวเปิดโอกาสให้ โรงเรียน และชุมชน ครูผู้สอน ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ปกครองนักเรียน ได้พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนแนวคิด กันบ่อยครั้ง ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และร่วมกันประสานความเข้าใจของกลุ่มชนได้เป็นอย่างดี เนื่องด้วยการทำงาน ทุกครั้งเป้าหมายการทำงานเพื่อ ลูกหลานอนาคตของชุมชน แต่ผลที่ได้ตามมาคือการได้พัฒนาการทำงานของ บุคคลในชุมชน สามารถสร้างแนวทางพัฒนาชุมชนแบบองค์รวมได้โดยอาศัยกระบวนการทำงาน ดังภูมิปัญญา ของชุมชนออกมาใช้ เป็นความภาคภูมิใจของชุมชน จึงทำให้บรรยากาศการดำเนินงานทุกครั้งเป็นไปในทางพึง พอใจ เกิดความประทับใจของทีมงาน อยากพบปะพูดคุยกัน การพูดคุยจะใช้ระยะเวลายาวนานก็ไม่เบื่อ เนื้อหาสาระอะไรก็จะคุยกันสนุกสนานคลายเครียดได้

ความสามารถของผู้นำ

การทำงานตามกระบวนการงานวิจัยสามารถพัฒนาศักยภาพของผู้นำหรือทีมงาน ทั้งทักษะการคิด การนำเสนอ และการสรุปความ ซึ่งจะเห็นมีการพัฒนาขึ้นกว่าเดิม กล้าที่จะเสนอ กล้าที่จะพูด เนื่องด้วย กระบวนการวิจัยเปิดโอกาสให้ทีมงานพูดในสิ่งตนเองรู้ และเข้าใจ เพื่อสร้างความมั่นใจ และร่วมทำงาน แบบประชาธิปไตย ไม่มีการบังคับเร่งรัดและมีผู้นำบางคนสามารถเป็นวิทยากรแทนหัวหน้าโครงการ ในการ นำเสนอ การบรรยาย สามารถรับรู้ และเข้าใจ กระบวนการ ขั้นตอน วัตถุประสงค์ของการทำงาน ได้เป็นอย่างดี พัฒนาแนวคิดร่วมกันของผู้นำไปสู่การพัฒนางานต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาของชุมชน ในรูปการจัดกระบวนการ เรียนรู้ของโรงเรียนเป็นการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อนำไปเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนสืบต่อไป

กระบวนการทำงานเพื่อการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน

การทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึก และมีอุดมคติร่วมกันในการทำงานเพื่อพัฒนา กระบวนการให้เกิดขึ้นกับชุมชน คือการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนเข้าร่วมจัดการและส่งเสริมการจัดระบบเรียนรู้ของ โรงเรียนทุกด้าน เพื่อทำให้เป็นแบบอย่างให้เห็นชัดเจนในพลังของชุมชนที่สร้างจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเองใน การแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยเริ่มที่โรงเรียน โดยชุมชนต้องตระหนักถึงภาระหน้าที่ ที่ต้องคอยดูแลรักษาสถานศึกษาของ ชุมชนและร่วมมือพัฒนาระบบการทำงานของสถานศึกษาด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการทำงานพึงพอใจ และเต็มใจร่วมทำงาน

กระบวนการสร้างจิตสำนึกจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น การรับประทานอาหารเช้ากลางวันของนักเรียน โดยมีแนวคิดจะทำให้ให้นักเรียนมีอาหารเช้ากลางวันรับประทานฟรีทุกคนทุกวัน ร่วมทั้งการได้รับประทานอาหารที่บ้านทุกมื้ออย่างเพียงพอ ส่วนกระบวนการสร้างการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน พัฒนาทุนที่ได้มาจากการฝากของสมาชิก มาบริหารจัดการนำดอกผลที่ได้มาพัฒนางานด้านการจัดการศึกษาในกระบวนการทำงานของชุมชนเป็นการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุขโดยการพึ่งพาตนเอง

ปัจจัย/เงื่อนไขความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับโครงการ

- บุคลากร
 - คณะครูโรงเรียนบ้านทาภูมีความสนใจ เข้าใจ และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม ทุกคนพร้อมที่จะเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน
 - ประชาชนชาวบ้าน ในชุมชนบ้านทาภูมีผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่อนข้างมาก และทุกคนมีความเสียสละในการทำงานอย่างหนัก มีการให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ และพร้อมที่จะถ่ายทอดให้กับเด็กรุ่นใหม่อย่างตั้งใจ
 - แกนนำชุมชน มีความเข้าใจในการทำงานแบบมีส่วนร่วม และพร้อมให้ความร่วมมือ
- สภาพแวดล้อม บ้านทาภูเป็นหมู่บ้านที่อยู่ไกลจากตัวเมืองลำพูน พื้นที่ติดต่อกับกิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ และพื้นที่ล้อมรอบด้วยภูเขาและป่าไม้ มีแหล่งที่เข้าไปศึกษาเรียนรู้มาก การดำเนินชีวิตอาศัยการพึ่งพาสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีความเอื้ออาทร แบ่งปันกัน ทุกคนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาของบุตรหลาน
- สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น จากปัญหาการยุบโรงเรียนรวมกับโรงเรียนบ้านทาป่าสัก ทำให้ทุกคนให้ความสนใจและร่วมมือกันมากขึ้น เพื่อให้ลูกหลานของตนนั้นไม่ต้องย้ายโรงเรียนไปเรียนที่อื่น รวมทั้งการตื่นตัวของชาวบ้านในการที่เข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง
- งบประมาณการสนับสนุน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีงบประมาณในการดำเนินงาน เพื่อให้งานนั้นดำเนินอย่างต่อเนื่อง และมีความสะดวก รวดเร็วขึ้น เช่น ประชาชนชาวบ้าน แต่ละคนต้องเสียสละเวลาการทำงาน เพื่อสอนเด็กนักเรียน ควรที่จะมีค่าตอบแทนให้กับผู้รู้เหล่านี้ด้วย เพื่อเป็นการไม่เบียดเบียนเวลาการทำมาหากิน ในการหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจของผู้ร่วมดำเนินกิจกรรม เนื่องด้วยผู้ร่วมกิจกรรมบางคนไม่สนใจที่จะศึกษาและทำความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงาน และมาร่วมงานแบบไม่เข้าใจ คือมาฟังอย่างเดียวไม่แสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะอะไร สาเหตุส่วนตัวเป็นคนไม่พูด เมื่อไม่เข้าใจการดำเนินงานก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ยาก

2. ปัญหาความขัดแย้ง ไม่เห็นด้วยกับกลุ่มคนบางกลุ่ม เนื่องด้วยความแตกต่างด้านความคิดและความต้องการจึงไม่เห็นด้วยกับกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งปัญหานี้ต้องใช้เวลา ใช้กลุ่มที่เข้าใจ ออกไปชี้แจง และขอความร่วมมือเป็นรายบุคคล และดึงเข้ามาร่วมเป็นทีมงานดำเนินงาน

3. ปัญหาการดำเนินงานตามแผนงานไม่ได้ ในบางช่วงชุมชนจะมีภารกิจที่เลี้ยงไม่ได้การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจึงเกิดปัญหาของการไม่มาร่วม และการมาร่วมแบบรีบเร่ง ทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนงานไม่ได้ ต้องมีการปรับเปลี่ยนเวลาให้เหมาะสมกับทุกฝ่าย กิจกรรมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ควรเลือกบุคคลที่มีเวลามาร่วมดำเนินงาน

4. ปัญหาการสรุปบทเรียนของผู้ร่วมกิจกรรม การสรุปบทเรียนเป็นการวิเคราะห์สภาพการทำงานที่ผ่านมา กระบวนการทำงานที่ผ่านมาผู้เกี่ยวข้องหลายคนไม่เข้าใจที่มาที่ไปของการดำเนินงานด้วยไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมบ้าง ไม่สนใจบ้าง ในวันสรุปบทเรียน จึงทำการสรุปข้อมูลไม่ได้ตามแผนการดำเนินงาน ต้องสร้างความเข้าใจให้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจอย่างชัดเจน

5. ปัญหาการขาดความรู้ และไม่มีประสบการณ์ในการสรุปบทเรียน ทำให้ผู้ดำเนินงานเชื่อมโยงข้อมูลที่ออกนอกกรอบงานไม่ได้ ทำให้เสียเวลามาก และไม่ได้ข้อมูลต้องศึกษาด้วยประสบการณ์ และการดูแบบอย่างบ่อย ๆ ไปดูงานวิจัยอื่น ๆ

6. ปัญหาทักษะการเก็บข้อมูลเพื่อใช้คำถามนำของผู้ประสานงาน ผู้ประสานงานในที่นี้จะเป็นคุณครู อาศัยความเคยชินของครูมักจะขาดทักษะการใช้คำถามเชิงให้คิด วิเคราะห์ มักจะทงไม่ได้ เมื่อผู้ตอบคิดไม่ออกจะรีบบอก ซึ่งเป็นปัญหาต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทีมงานต้องเน้นย้ำแก้ไขตนเอง

7. ปัญหาเรื่องงบประมาณสนับสนุน ในการดำเนินงานต้องรบกวนเวลาในการประกอบอาชีพของผู้เกี่ยวข้องมาก ถ้ามีงบประมาณการเสียเวลาให้ผู้ร่วมกิจกรรมอย่างเพียงพอผลการเกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมคงจะเป็นรูปธรรม ที่ชัดเจนกว่าเดิม

8. ปัญหาระยะเวลาดำเนินงานวิจัย อยู่ในระยะที่ สั้น ควรดำเนินงานอย่างต่อเนื่องด้วยเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการเรียนการสอน จะเกิดผลสะท้อนในระยะเวลาที่ยาวนาน ระยะเวลาที่จัดให้ผู้รู้ หรือภูมิปัญญาเข้ามาถ่ายทอดความรู้ มีการกำหนดระยะเวลาชัดเจนและระยะสั้นทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างสรุปผลไม่ได้แบบเป็นรูปธรรม

9. ปัญหาไม่เข้าใจในกระบวนการทำงานวิจัยของทีมงาน เนื่องด้วยทีมงานไม่มีประสบการณ์ และ ไม่เข้าใจคำว่างงานวิจัยจึงเกิดปัญหาการทำงานและการร่วมดำเนินงานบ่อยครั้ง แนวทางแก้ไขต้องพาทีมงานไปแสวงหาประสบการณ์บ่อย ๆ

ข้อเสนอแนะ

- สถานที่ที่ใช้ดำเนินงานวิจัย คือ โรงเรียนบ้านทาภู ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นสถานที่ที่เหมาะสม ด้วยเป็นการดำเนินงานด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน และโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของกลุ่มคนที่ เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านทาภู
- ระยะเวลาที่ใช้ดำเนินงานตามโครงการทั้งหมด อยู่ในระยะสั้นเกินไป ไม่สามารถสรุปข้อมูลอย่างชัดเจน ได้ และช่วงเวลาดำเนินงานตามกิจกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นการกำหนดระยะเวลาที่เป็นแบบราชการเกินไปทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมที่มีภาระจำเป็นที่เสี่ยงไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมได้ไม่ครบตามแผนงาน และการจัดเวลาให้แต่ละกิจกรรมน้อยเกินไปไม่สามารถให้ ผู้เรียน ผู้สอน ผู้สังเกต สรุปงานได้ชัดเจน จำเป็นต้องนำปัญหาที่พบไปปรับเปลี่ยนแก้ไข การวางแผนดำเนินงานต่อไปให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
- งบประมาณที่ได้รับสนับสนุนจากกองทุนสนับสนุนการวิจัยตามแผนงาน ที่ให้ในส่วนของค่าจ้าง ค่าตอบแทน จ่ายเป็นค่าทดแทนการเสียเวลาของผู้ร่วมกิจกรรม ในส่วนของบุคคลที่ว่างงานแล้วเข้าร่วม กิจกรรม เป็นค่าตอบแทนที่เหมาะสม แต่ในส่วนของบุคคลที่ต้องสละงานจำเป็นเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมนั้นคงมีค่ามากกว่าเงินค่าตอบแทนที่ได้รับ เนื่องจากทำให้มองเห็นถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการทำงานร่วมกัน ในการจัดการด้านงบประมาณเป็นสิ่งที่จะต้องใช้ความโปร่งใสชัดเจน และให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย และเน้นให้เข้าใจเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องมาทำงานด้วยความจริงใจตามความเหมาะสม
- การปรับเปลี่ยนกระบวนการในส่วนระยะเวลาและงบประมาณ ต้องวางแผนด้านเวลาให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และแบ่งเวลาให้ผู้สอนทำกิจกรรมจนครบกระบวนการ เวลาสำหรับผู้ร่วมสังเกตให้ผู้ ปฏิบัติตกลงแบ่งเวลากันเอง เพื่อให้ทุกอย่างดำเนินงานได้อย่างเต็มความสามารถ ด้านงบประมาณควรพิจารณาให้ผู้ร่วมงานหลีกเลี่ยงปัญหาปากท้องหรือภารกิจจำเป็นได้